AZG
armenian newspaper

Նոյեմբեր 9. 1991
Շաբաթ
Եռօրյա թերթ.
Ա տարի, թիվ 77
գինը՝ 30 կ.

Հասցեն՝ Երեւան 375010
Հանրապետության 47
Հեռախոս՝ 581841
Ֆաքս՝ 562941
Տելեքս՝ 243267 SULA SU

Պատերազմը ԼՂՀ-ում շարունակվում է

Նոյեմբերի լույս 8-ի գիշերը Ֆիզուլիի շրջանից ադրբեջանցիները հարձակվել են Խոմանջուղ, Աղբուլաղ եւ Բլուրան գյուղերի վրա: Գիշերային մարտում զոհվել են երկու հոգի եւ վիրավորվել 4-ը: Խոմանջուղը ամբողջությամբ հրի է մատնվել:

Նոյեմբերի 7-ին եւ լույս 8-ի գիշերը ռմբակոծվել է Ղարաշինար հայաբնակ գյուղը: Գնդակոծությունը կատարվում էր ադրբեջանական գյուղերի տարածքներից: Մանրամասնություններ ճշտել հնարավոր չէր հեռախոսակապ չլինելու պատճառով:

Աղդամում տեղի ունեցավ հատուկ դրության պարետատան ավագ սպաների եւ Ռուսաստանի ու Ղազախստանի դիտորդների հանդիպումը ադրբեջանական նախարարությունների եւ գերատեսչությունների ներկայացուցիչների, ինչպես նաեւ իրավապահ մարմինների հետ: Քննարկվել են շրջանում իրադրության կարգավորման հարցերը: Ստացված տեղեկությունների համաձայն, որեւէ կոնկրետ որոշում չի կայացվել:

Հանրապետության նախագահը այցելում է Վաշինգտոն

Բուշ–Տեր-Պետրոսյան հանդիպումը՝ նոյեմբերի 14-ին

Մ. Նահանգներում եւ Կանադայում Հայաստանի Հանրապետության մշտական ներկայացուցչության գրասենյակից (Նյու Յորք) հրապարակված եւ նոյեմբերի 6-ի թվակիր մամլո [illegible] հաղորդագրությունից իմանում ենք, որ հանրապետության նախագահ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանը նոյեմբերի 11-ից (գիշերը) 14-ը այցելելու է Վաշինգտոն եւ Սպիտակ տանը հանդիպելու է նախագահ Ջորջ Բուշի հետ, նոյեմբերի 14-ին:

Լեւոն Տեր-Պետրոսյանը, որի նախագահական ուխտառությունը տեղի է ունենալու նոյեմբերի 11-ին, Հայաստանի խորհրդարանում, իր կարճատեւ այցելության ընթացքում նախատեսված է, որ հանդիպումներ կունենա նաեւ Կոնգրեսի ղեկավարների եւ Պետական քարտուղարության բարձրաստիճան պաշտոնյաների հետ: Այցի ընթացքում նրան ուղեկցելու են, ինչպես հայտնում է մամլո հաղորդագրությունը, *«Հայաստանի ամերիկածին նոր արտգործնախարար Րաֆֆի Հովհաննիսյանն ու նախագահի անձնակազմի պետ՝ Շահեն Կարամանուկյանը»*:

Հաղորդագրությունը ավելացնում է, որ նախագահ Լ. Տեր-Պետրոսյանը Վաշինգտոն է հրավիրվել ամերիկյան Սենատի փոքրամասնության խմբակ՝ սենատոր Բոբ Դոուլի կողմից: Այցի կազմակերպիչն է Մ. Նահանգներում եւ Կանադայում Հայաստանի լիազոր ներկայացուցիչ Ալեքսանդր Արզումանյանը եւ Ամերիկայի Հայկական Ասամբլեան:

Հաղորդագրությունը այցի նպատակների եւ ծրագրի շուրջ այլ մանրամասնություններ չի հաղորդում:

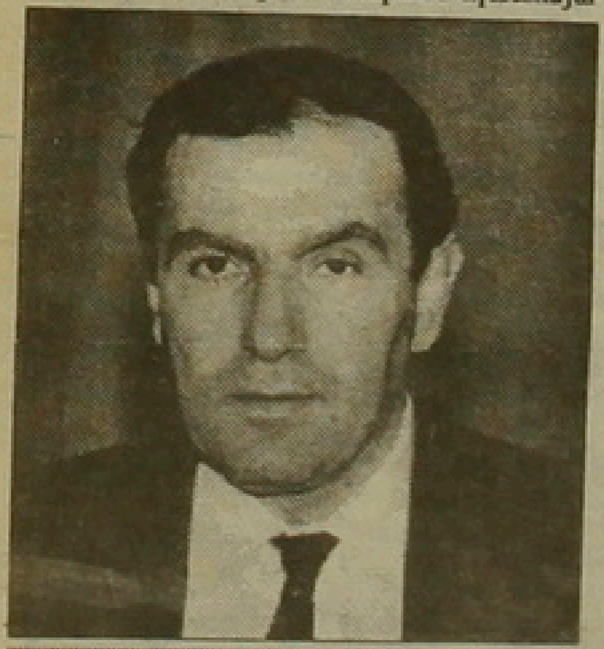

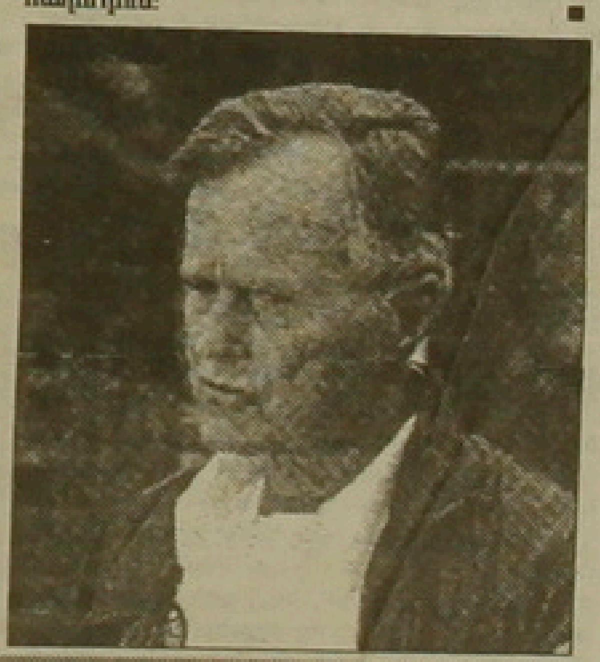

Բաքվի ռադիոյի հաղորդագրությունը

Ինչպես հաղորդում է «Սնարք» գործակալությունը, Բաքվի ռադիոյի «Արազ» ռադիոկայանը նոյեմբերի 7-ին հաղորդել է ԼՂՀ-ում տիրող իրավիճակի մասին հետեւյալ հաղորդագրությունը.

Գետաշենի եւ հարեւան Խանլարի շրջաններում իրադրությունը լարված է: Աստիճանաբար դատարկվում են հայկական գյուղերին սահմանակից ադրբեջանական Թողան, Գյուլիստան, Շեֆեզ, Ջեյվա գյուղերը: Այդ գյուղերի բնակիչների մեծ մասը տեղափոխվել են Գետաշենի շրջկենտրոն: Հայերը «Ալազան» տիպի հրթիռներով գնդակոծել են ադրբեջանական գյուղերը:

Նոյեմբերի 5-ին հայկական Դաշալթի գյուղի կողմից հինգժամյա գնդակոծության ենթարկվեց ադրբեջանական Նաբիլար գյուղը: Զոհվել է գյուղի բնակիչ Վահիդ Մեհինլիևը: Ծանր վիրավորվել է միլիցիոներ Բ. Ալեքպերովը: Շուշիի շրջանում իրադրությունը լարված է: Չորս ժամ շարունակ հայկական կողմից անդադար գնդակոծման է ենթարկվել Թողան գյուղը: Ամբողջովին քանդվել է պաշտպանության ցանցը: Հայերը գնդակոծման են ենթարկել նաեւ Շեֆեզ գյուղը: Ղազախի շրջանում իրադրությունն արտակարգ բարդ է: Խերիմլու գյուղի մոտ կռվի ժամանակ մահացել է 25-ամյա մի երիտասարդ, 3-ը ծանր վիրավորվել են: Հայկական կողմի բացած կրակից հրդեհվել են Խերիմլու եւ Ղազան գյուղերի չորս տուն:

Խոջալուն լրիվ շրջափակված է: Հայաստանին պատկանող առանց համարանիշային պայմանանշանների ուղղաթիռները փորձում են վայրէջք կատարել Մեհտիշեն գյուղում: Երեւի պատրաստվում է սադրիչ հարձակում: Դժվար չէ կռահել, որ ԼՂՀ-ում դեպքերի նման ընթացքը նախապատրաստում է հիմնավոր հակահայկական տրամադրություններ, որպեսզի արդարացվեն ադրբեջանական կողմից սպասվող ագրեսիվ գործողությունները:

Ուշանում է Ադրբեջանի ազգային բանակի ստեղծումը: Ներկայումս հազարավոր ադրբեջանցի երիտասարդներ պատրաստ են ադրբեջանական հողը ազատագրել հայ գրոհայիններից: Շարունակվում է Ազգային բանակի ստեղծման համար միջոցների հավաքումը:

ՆԱՏO-ի համար գլխավոր վտանգը Արեւելյան Եվրոպայի քայքայումն է

Հինգշաբթի օրը Հռոմում բացվեց Ատլանտյան ուխտի երկրների խորհրդաժողովը՝ որոշելու համար հետսառըպատերազմյան շրջանի նրա ռազմավարությունը: Բացումից առաջ արդեն նախագահ Բուշը մյուս անդամ երկրներից հավաստիացում էր պահանջել ՆԱՏO-ի կազմում Մ. Նահանգների կարեւոր դերի շարունակման մասին: Այդ հավաստիացումը տրվեց: Ամերիկյան ռազմական ուժերը որոշիչ դեր են ունենալու Եվրոպայում փոքրաթիվ, բայց շատ ավելի շարժունակ բանակների կազմում:

Ամերիկյան կողմի մտավախությունը բխում էր այն առաջարկներից, որ եվրոպական պետությունները եւ հատկապես ֆրանկո-գերմանական միացյալ ուժերը պետք է փոխարինեն ամերիկյանին:

Մյուս կողմից, խորհրդաժողովի մասնակից երկրները հրապարակեցին մի փաստաթուղթ, որտեղ հայտարարվում է, որ ՆԱՏO-ի համար Եվրոպայում գլխավոր վտանգը բխում է Արեւելյան Եվրոպայի երկրների ապաինտեգրացումից:

Այսօր Թուրքիան պաշտոնապես կճանաչի Ադրբեջանի անկախությունը

Այս մասին դեռ նոյեմբերի 5-ին իր ելույթում հայտարարել է Թուրքիայի նախագահ Թուրգութ Օզալը: Ըստ Բաքվում Թուրքիայի գլխավոր հյուպատոս Ալթին Կարամանօղլիի, Ադրբեջանի անկախության ճանաչման պաշտոնական որոշումը կընդունվի այսօր՝ նոյեմբերի 9-ին:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՐՃ ԼՈՒՐԵՐ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՐՃ ԼՈՒՐԵՐ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ

Ամերիկյան Սենատը ձայների 64-31 հարաբերությամբ վավերացրեց Ռոբերտ Գեյթսի նշանակումը որպես Կենտրոնական հետախուզական վարչության (CIA) պետ: Նոր նշանակված պետի գլխավոր խնդիրն է լինելու՝ ցույց տալ, որ սառը պատերազմի ավարտից հետո CIA-ը դեռեւս կարեւոր գործեր ունի կատարելու:

Սադդամ Հուսեյնը պաշտոնից ազատեց երկրի պաշտպանության նախարարին, որն իր փեսան է ու նրա փոխարեն նշանակեց իր զարմիկներից մեկին: Մյուս կողմից, նա իրեն խորհրդական նշանակեց իրաքյան կառավարության նախկին պետին՝ Համմադիին, որին պաշտոնից ազատել էր նրա ռեֆորմիստական հայացքների համար:

Համաշխարհային դրամատունը որոշեց 30 միլիոն դոլար տրամադրել Խ. Միության տնտեսական ռեֆորմի ծրագրերի իրականացման համար: Մյուս կողմից, Մոսկվայի ֆինանսական շրջանակները հայտնեցին, թե վալյուտային միջոցների չգոյության պատճառով Խ. Միությունը հազիվ թե կարողանա վճարել արտաքին պարտքի նոյեմբերի բաժինը:

Նախագահ Բուշը հետաձգեց նախապես ծրագրված իր պաշտոնական այցը ասիական մի շարք երկրներ եւ Ավստրալիա, հաղորդեց Սպիտակ տան բանբերը: Նախագահը, որ վերջերս խիստ քննադատության է ենթարկվում դեմոկրատական կուսակցության կողմից՝ երկրի պրոբլեմները թողած՝ արտասահմանյան ուղեւորություններով տարվելու մեղադրանքով, ցանկություն է հայտնել մնալ Վաշինգտոնում եւ զբաղվել սոցիալական հրատապ հարցերով, ինչպես՝ գործազուրկներին պետական նպաստի եւ ընդհանրապես հարկային քաղաքականության հարցերով:

Սաուդյան Արաբիան Մ. Նահանգներից պահանջեց ճնշում չբանեցնել արաբական երկրների վրա՝ ամերիկյան **«ՄակԴոնալդ Դուգլաս F-15»** տիպի 72 ռազմօդանավեր գնելու հարցով: Դրանցից յուրաքանչյուրն արժե 5 միլիոն դոլար եւ, բնականաբար, Ռիադը վախենում է, որ դրանց վճարման պարտավորությունը եւս մի անգամ ընկնի իր... գրպանին:

13 տարի տեւած բացահայտ թշնամանքից հետո Չինաստանն ու Վիետնամը որոշել են նորմալացնել իրենց միջեւ հարաբերությունները, սկսելով բանակցել տնտեսական եւ առեւտրական հարցերի շուրջ: Այս որոշումը հետեւեց երկու շաբաթ առաջ Փարիզում կնքված կամբոջական խաղաղության համաձայնագրին: Պեկինը այն նախապայման էր դնում՝ Հանոյի հետ իր հարաբերությունների բնականոնացման համար:

Դառնալով Ճապոնիայի 49-րդ վարչապետը՝ Քիիչի Միյազավան կազմեց իր կաբինետը՝ արտգործնախարար եւ տեղակալ նշանակելով լիբերալ-դեմոկրատական (լիբերալ-դեմոկրատական) կուսակցությունից իր մրցակցին՝ Միչիո Վատանաբեին, որը նրա դեմ ընտրապայքար էր մղել Ճապոնիայում իշխող այդ կուսակցության հետեւաբար նաեւ կառավարության [illegible] պետի պաշտոնի համար:

Սուլեյման Դեմիրելը նոր կառավարություն է կազմում

Անկարա, նոյեմբերի 7

Արձագանքելով Թուրգութ Օզալի հրավերին, *«Ճշմարիտ ուղի»* կուսակցության ղեկավար Սուլեյման Դեմիրելը Չանքայայում այցելեց նրան: Ինչպես այդ մասին նշեց նախագահի ռեզիդենցիայի՝ Չանքայայի խոսնակ, լիազոր դեսպան Քայա Թոփերին, Թուրքիայի սահմանադրության 109-րդ հոդվածի համաձայն, Թուրգութ Օզալը նոր կառավարություն կազմելու պարտականությունը հանձնարարեց Սուլեյման Դեմիրելին: Վերջինս ընդունելության ժամանակ նախագահին տեղեկացրեց, որ երեք օրից ձեռնամուխ կլինի կառավարություն կազմելու աշխատանքներին եւ դրանք հավանաբար կավարտի 10-12 օրվա ընթացքում:

Ընդունելությունից հետո կազմակերպված մամուլի ասուլիսում Սուլեյման Դեմիրելը, անդրադառնալով նախագահի հետ ունեցած իր հակասություններին, պահանջեց շահարկման առարկա չդարձնել ընտրարշավի ժամանակ արված հայտարարությունները, թե ինքը *«չի գնալու Օզալի հետ հանդիպման»*: Նա մասնանշելով այն ծանր կացությունը, որի մեջ հայտնվել է Թուրքիան, քաղաքական բոլոր կուսակցություններին կոչ արեց նպաստել կառավարության կազմավորմանը:

Այնուհետեւ Դեմիրելը անդրադարձավ ահաբեկչության դեմ պայքարին, այն բնութագրեց որպես պետության գերագույն խնդիր: Նրա կարծիքով, ահաբեկչությունը, որ սպառնում է Թուրքիայի հանրապետության քաղաքական ամբողջականությանը, վաղուց արդեն դադարել է քաղաքական հարց լինելուց եւ ձեռք է բերել ազգային խնդրի բնույթ: Հարցը քննարկվել է Օզալի հետ հանդիպման ժամանակ: Ըստ Դեմիրելի, կարեւորագույն երրորդ խնդիրը երկրում տնտեսության կայունացումն է: *«Բնակչությունը Թուրքիայում տարեկան աճում է 2,5 տոկոսով՝ ազգային եկամուտի 2,2 տոկոսի աճի, նաեւ տարեկան 66,9 տոկոսի հասնող դրամի արժեզրկման պայմաններում,*– ասաց Դեմիրելը,– *Թուրքիան գնալով աղքատանում է»*:

Խորհրդային երկինքը բաց է «լրտեսների» համար

Մոսկվան հայտարարեց, թե պատրաստ է օտարերկրյա լրտես օդանավերի թռիչքներին Խ. Միության ամբողջ տարածքի վրայով՝ հետախուզելու համար իր ռազմական գործունեությունը: Այս պատրաստակամությունը կարեւոր բեկում է մտցնում «բաց երկինքների» պայմանագրի մեջ: 1989-ից սկսած ՆԱՏO-ն եւ նախկին Վարշավայի ուխտի երկրները բանակցություններ են վարել այն ստորագրելու համար:

Պրետորիայի մարզիկները կմեկնեն Բարսելոն

Հարավ-Աֆրիկյան Հանրապետությունը հայտարարեց, թե պատրաստ է մարզիկների իր ազգային թիմը ուղարկել Բարսելոնի օլիմպիական խաղերին: Այսպիսով, վերջ է տրվելու 32 տարի շարունակվող արգելքը, որը դրվել էր Միջազգային օլիմպիական կոմիտեի կողմից՝ որպես պատասխան նրա վարած Ապարտեիդի քաղաքականության: Թիմի կազմում ընդգրկվելու են նաեւ սեւամորթ մարզիկներ:

digitised by A.R.A.R.@

Թե ինչպես «Հայսոյուզպեչատը» ակտիվացրեց բաժանորդագրության ընդհանուր աճխասանճները

«Ազգ» թերթի խմբագիր
պրն. Հ. Ավետիքյան

Վերջին ժամանակներս հաճախակիորեն չի տպագրվում ձեր թերթը, իսկ երբեմն էլ, երբ տպագրվում է, ապա լինում է սահմանափակ քանակությամբ, այն էլ միայն հասավաճառի համար, որն էլ, անշուշտ, դժգոհություն և զայրույթ է առաջացնում բաժանորդների շրջանում: Բաժանորդները արդարացիորեն դիմում են «Հայսոյուզպեչատ» ա/մ, հրաժարվում հեւտագա ամիսների բաժանորդագրությունից, պահանջելով նաև լույս չտեսած, ինչպես նաև հետագա ամիսներին լույս տեսնող թերթի բաժանորդագրական գումարը:

Այդ կապակցությամբ օրեցօր ընկնում է բաժանորդագրված թերթերի ընդհանուր տիրաժը:

Արդեն հաշված օրեր են մնացել 1992 թ. բաժանորդագրության կամպանիային, սակայն քաղաքացիները խուսափում են բաժանորդագրվելուց, որովհետև չկա երաշխիք Ձեր կողմից հաջորդ տարում բաժանորդագրված թերթը ստանալու համար: Նման երեւույթներից խուսափելու, ինչպես նաև բաժանորդագրության ընդհանուր աճխասանճները ակտիվացնելու նպատակով, խնդրվում է Ձեր հրատարակության էջերում, ինչպես նաև «Հայսոյուզպեչատ»-ին տալ համապատասխան գրավոր ինֆորմացիա թերթի հետագա լիարժեք հրատարակման պարբերականության մասին:

Միավորված ... Գ. Ա. [illegible]

Քսերոքսով բազմացված նման գրություններ, որտեղ փոխվում են միայն թերթի և խմբագրի անունները, ստացել ենք անխտիր բոլոր խմբագրություններն՝ անկախ նրանից, թե նրանք *«վերջին ժամանակներս հաճախակիորե՞ն են տպագրվել»*, թե՞ *«սահմանափակ քանակությամբ»* և *«այն էլ միայն հասավաճառի համար»*: Ստացել են նաև այն թերթերը, օրինակ՝ *«Երկիրը»*, որոնց համար բաժանորդագրություն նույնիսկ հայտարարված չէր և ուրեմն բաժանորդները *«Հայսոյուզպեչատ» ա/մ արդարացիորեն դիմելու»*, *«հետագա ամիսներին լույս տեսնող թերթի բաժանորդագրական գումարը»* պահանջելու պատճառ չունեին:

«Հայք» շաբաթաթերթն այս գրությունը ըստանալուց հետո դաշի տվեց «Հայսոյուզպեչատ» ա/մ-ին և կենտրոնական փոստատանը: Բազմաթիվ այլ հրապարակումների էջերում արդեն մանրամասն անդրադարձել են այս գրությանը, նշել, որ սա ընդամենը մի փորձ է բաժանորդների *«դժգոհությունն ու զայրույթը»* մամուլի առաքման կազմակերպություններից՝ «Հայսոյուզպեչատ»-ից և կենտրոնական փոստատնից՝ խմբագրությունների վրա ուղղորդելու: Այդ կազմակերպությունները պիտի առաջին հերթին *«հաջորդ տարում բաժանորդագրված թերթը ստանալու համար»* երաշխիք ներկայացնեն: Երաշխիք, որ փոստատարները չեն ծուլանա լույս տեսած 1-2 թերթերի համար իրենց պարտականությունները կատարելուց՝ թերթը տեղ հասցնելուց, որ իրենց այլեւայլ հաշվարկներից ելնելով թերթը առաջին հերթին հասավաճառի չեն տրամադրի, որ...

Իսկ երաշխիք տալ, որ թերթը լույս կտեսնի նաև այն ժամանակ, երբ հանրապետությունում թղթի ճգնաժամ կլինի՝ նույնն է, եթե նրանից էլ երաշխիքներ ներկայացնենք, որ անկախ բենզինի բացակայությունից, մեքենաները թերթերը կպահի բաժանմունքներ կհասցնեն:

Համենայն դեպս, անհրաժեշտ ենք համարում եւս մեկ անգամ նշել, որ «Ազգ»-ը միշտ ապահովել է բաժանորդագրության ծավալը:

Բայց մամուլի տարածման այս կազմակերպություններն այժմ ավելի կարեւորն են արժանի, քան դաստիարակում, որովհետեւ իրենք դարձան իրենց գերեզմանափորը: Ընկնում է «բաժանորդագրված թերթերի ընդհանուր տիրաժը» արտահայտությունը նշանակում է, որ «Հայսոյուզպեչատ»-ն էլ կզրկվի բաժանորդագրության իր սատասփելի բարձր տոկոսներից, որ կհայտնվի խաղից դուրս վիճակում: Սա նշանակում է նաև, որ թերթերը կփորձեն այլեւս չապավինել այս կազմակերպությունների բաժանորդագրական «կամպանիայից» մինչև հաջորդ կամպանիա գործունեությանը, կամ որ ավելի ճիշտ է՝ անգործությանը:

Ա.Ի.

Հարկադիր պատասխան

«Ազգ»-ի թիվ 75-ում «Արմենտուրսը լիազորված է հայտարարելու» հոդվածում «Գոլոս Արմենիի» խմբագիր Բ. Մկրտչյանը կարծիք էր հայտնել Արմենտուրսի նախկին տնօրենի մասին: Ներկայացնում ենք նախկին տնօրենի պատասխանը:

Ամենանկեղծոտ բանը կեղծիքն ու հերյուրանքը հերքելն է: Կամա-ակամա ինքդ էլ աղտոտվում ես: Բայց այս բունոտ հերյուրանքի հեղինակը միակը չէ (անունը թողնում եմ հրատարակչին), գույնը փոխած չարախոսների շարքը արդեն ստվարանում է, պետք է զգուշանալ և զգուշության կոչել:

Իսկ բոլորովին վերջերս ամբողջ շարժման ընթացքում ժողովրդի դեմ անխոնջ պայքարած *«Կոմունիստ»*, *«Գոլոս Արմենի»*-ի խմբագիրը, երանի տալով Արմենտուրսի 70-ական թվականների վիճակին, մտքում նաև 70-ամյա գործունեությունը,- կարծում է, այսինքն, «իրենն թվում է (մի տես է՛, իրենն թվում է), թե Արմենտուրսի նախկին ղեկավարությունը բույլ է տվել տարբեր տեսակի... (բաց թողնված բառի պատասխանը տրվել է տպամարդավարի): Նա լիկվիդացրեց ռուսական խմբագրությունը, ռուսական գրականությունը հրամայել էր գրադարանից հանել: Շատերին հեռացրեց աշխատանքից՝ իր անհավասարակշռված հիվանդագին քաղաքականությամբ: Ըստ էության՝ քանդեցին Արմենտուրսը» (ինչո՞ւ հոգնակի, քանդեց ասենք):

Ուրեմն միանգամայն, միանգամից և միանվագ բոլոր անցյալ, ներկա ու գալիք անտեղյակ, կիսատեղյակ, միտումնավոր սխալվող, բամբասանքներով սնվող և բույնով լցված հերյուրողներին պատասխանում, նրանց կողմից մոլորեցվածներին տեղեկացնում եմ.

Իմ կարճատեւ-անավարտ աշխատանքի ընթացքում առաջնորդվել եմ Հայաստանի անկախությանը համահունչ լրատվական գործակալություն ստեղծելու սկզբունքով: Աշխարհի ոչ մի գործակալությունից չեմ խռովել, ՏԱՍՍ-ի հետ կապերը չեմ խզել: Բոլորի հետ հարաբերություններ եմ կառուցել (կամ փորձել կառուցել) հավասարազորի, արժանապատիվ հավասարազորի սկզբունքով: Ոչ թե կրճատել եմ ռուսական բաժինը, այլ ՏԱՍՍ-ին սպասարկու խումբը լուծարել, ստեղծել եմ արտաքին լրատվության խմբագրություն, նրա մեջ միավորելով Հայաստանից դուրս տրվող ամբողջ լրատվական համակարգը: Այս ընթացքում կրճատվել են երեք հոգի, որոնք 40-50 տարի ապրած լինելով հայի հայրենիքում, սերած լինելով հայ մարդուց, չգիտեին մայրենի լեզուն ու չունեին նաև լրագրողի բարձր որակ (ոչ միայն իմ կարծիքով): Սեփական հայրենիքում 50 տարի ապրած մարդը եթե չգիտե և չի ջանում իմանալ իր լեզուն, ուրեմն նա ո՞ւմ է ծառայում և ինչո՞ւ, ինչպես և ի՞նչ հոգով է գրելու իր ժողովրդի մասին և ի՞նչ գործ ունի Արմենտուրսում: Եւ այդպիսին կամ մոտավորապես այդպիսին շա՛տ էին, բայց ես մարդ եմ, գրող մարդ եմ (դե դուք էլ չէիք իջնի հայերեն կարդալու սովորացնող վիճակին, որ ինձ կարդացած լինեիք) խիղճ ունեմ և այդ երեքից ու թոշակառուներից զատ ոչ ոք ոչ հարկադիր, ոչ էլ կամովին իր չեն հեռացել հիմնարկից: Ինձ պետք է մաքուր, ճիշտ, լակոնիկ հայերեն և հավաստի լրատվություն: Մտածողությունը՝ հայերեն, նախադասությունը՝ հայերեն, ոտքից-գլուխ հայերեն կոկիկ տեքստ: Իսկ հետո ձեր կարեւոր թերթի համար, խնդրեմ, թարգմանենք, այլ ոչ թե հակառակը՝ ռուսերեն հարթացնենք, ապա մի կերպ կակազախոս հայերեն դարձնենք: «...*Ռուսական գրականությունը հրամայել էր գրադարանից հանել*»:

Ոչ, պարոն-ընկեր, ի հեճուկս ձեր, ես այդպիսին չեմ: Մարքս-լենինյան ռուսալեզու-հայալեզու-աղալեզու տենդից էի մաքրել ոչ թե գրադարանը, այլ տեղեկատու գրականության մի քանի դարակը, որ մաքրվի մարդկանց հոգին, մտածողությունը դառնա անկախ ու հայակենտրոն, որ այլեւս ոչ մի լրագրող, ոչ մի թարգմանիչ ձեռքը չառնի նրանց հատորներից մեկնումեկը, ու իր վտիտ շտապողանքը մտցնի նրանց (որքան էլ մեծ ու գնահատելի լինի ձեր կողմից) մտքի կաղապարի մեջ:

Ահա թե ինչ էի արել... Եւ հուսով եմ, հետայսու այս ժողովրդին այլեւս ոչ ոք չի կարող համոզել կլլելու այդ ինքնակործան հաչերը...

Արմենտուրսի նախկին տնօրեն,
կարծեմ՝ [illegible]

Յան Գիլանը ոչ ոքի հարկավոր չէ

Այս տարվա մայիսին աշխարհահռչակ ռոք երգիչ Յան Գիլանի հյուրախաղերի ժամանակ հեռուստատեսության աշխատակիցներ Արտակ Արզումանյանի, Գագիկ Սիմոնյանի և Ռոբերտ Խաչատրյանի անձնական նախաձեռնությամբ նկարահանվել էր մի ամբողջական շարժանկար, որը պատմում էր Երեւանում, Թբիլիսիում նրա անցկացրած օրերի մասին: Պարզվեց, որ Ստաս Նամինի ռոք լաբորատորիայից և BBC-ից բացի, և առավել եւս Հայաստանում այդ շարժանկարը ոչ ոքի չի հետաքրքրում, քանի որ միայն սեփական էնտուզիազմով աշխատող այս եռյակին չհաջողվեց որեւէ հովանավոր գտնել, որը կհոգա շարժանկարի մոնտաժման հետ կապված ծախսերը: Ու... Յան Գիլանի երեւանյան հյուրախաղերի մասին պատմող այս եզակի կադրերը շարունակում են փոշոտվել երեւանյան ցույցերի, օդանավակայանի դեպքերի, Արցախի 1988-90 թթ տեսաժամանակագրության, Գորիսի և հանրապետության սահմանամերձ շրջանների պաշտպանական մարտերի մասին պատմող տեսաերիզների կողքին, որոնց մոնտաժման համար գումարներ էլի չեն գտնվում...

Ա. Ի.

Գիտական նոր կենտրոն

Խումբը Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Արեւելագիտության ինստիտուտում վերջերս ստեղծված նոր կենտրոնի մասին է, որը կրում է *«Մերձավոր և Միջին Արեւելքի միջազգային հարաբերությունների ուսումնասիրության բաժին»* անունը և որի ղեկավարը լինելու պատիվն ունենք մենք: Դա մեր հանրապետությունում առայժմ միակ կենտրոնն է, որը կոչված է մասնագիտորեն ուսումնասիրել արտաքին քաղաքականության հարցերը՝ կապված մեզ հարեւան տարածաշրջանի հետ:

Նման մասնագիտական գիտահետազոտական կենտրոնի ստեղծումը վաղուց էր դարձել անհրաժեշտություն:

Դա պայմանավորված է երկու հանգամանքով:

Առաջին, Մերձավոր և Միջին Արեւելքը խիստ կարեւոր տարածաշրջան է, միջազգային հարաբերությունների հանգուցակետիկ, որտեղ խաչաձեւվում են կամ բախվում են տարբեր պետությունների քաղաքական, ռազմավարական և տնտեսատնտեսական շահերը:

Երկրորդ, դա թելադրված է այն փոփոխություններով, որ վերջին երեք տարիների ընթացքում տեղի ունեցան Հայաստանի կարգավիճակում, որի արտահայտությունը հանդիսացավ Հայաստանի անկախության մասին հռչակագիրը, որն ընդունվեց 1990 թ. օգոստոսին, և ապա 1991 թ. սեպտեմբերի 21-ի հանրաքվեն, որով հայ ժողովուրդը ճնշող մեծամասնությամբ արտահայտվեց հօգուտ անկախության: Այսպիսի պայմաններում խիստ էական է դառնում այն հանգամանքը, թե ինչպիսի արտաքին քաղաքական միջավայրում է ընթանալու Հայաստանի անկախությունը, ինչ պետությունների հետ նա պետք է մտնի քաղաքական-դիվանագիտական շփումների մեջ, որ պետությունից ինչ սպասելիք կարելի է ունենալ և այլն:

Մերձավոր և Միջին Արեւելքի միջազգային հարաբերությունների բաժնի գիտահետազոտական աշխատանքներն ընթանալու են երեք ուղղությամբ:

Առաջին, միջտարածաշրջանային հարաբերությունների ուսումնասիրություն, որն իր մեջ ներառնում է չորս բնագավառ,

ա) թուրք-իրանական հարաբերությունները. դրանք մեծ ազդեցություն են թողնում մերձավորարեւելյան քաղաքական ընդհանուր մթնոլորտի վրա,

բ) թուրք-արաբական հարաբերությունների ուսումնասիրություն,

գ) իրանա-արաբական հարաբերությունների ուսումնասիրություն: Իրանը և մի շարք արաբական երկրներ անմիջական հարեւան են, և քաղաքական իրադրությունը Մերձավոր և Միջին Արեւելքում շատ բանով կախված է նրանց միջեւ ձեւավորվող հարաբերություններից,

դ) միջարաբական հարաբերությունների ուսումնասիրություն: Ինչպես նշվեց, սա միջազգային հարաբերությունների նոր բնագավառ է, որի ուսումնասիրությունը հնարավորություն կտա բացահայտել արաբական տասնիննը պետությունների փոխհարաբերությունները, նրանց միջեւ ծագող լարվածության, հակադիր բլոկների ձեւավորման, միասնականության միտումների դրսեւորման և նրանց ձախողումների օրինաչափությունները, և բազմաթիվ այլ հարցեր:

Երկրորդ, Մերձավոր և Միջին Արեւելքում միջազգային հարաբերությունների ուսումնասիրությունը:

Երրորդ, մերձավորարեւելյան երկրների հետ Հայաստանի Հանրապետության փոխհարաբերությունների ուսումնասիրությունը: Սա պատկանում է ապագային և, համոզված ենք, ոչ այնքան հեռավոր: Մենք չենք կասկածում, որ իր անկախությունը ձեռք բերած Հայաստանը կճանաչվի օտար պետությունների կողմից, և դիվանագիտական հարաբերություններ կհաստատվեն նրանց միջեւ: Հուսով ենք, որ այդպիսի հարաբերություններ, հիմնված իրավահավասարության, միմյանց ներքին գործերին չմիջամտելու և փոխշահավետության սկզբունքների վրա, կհաստատվեն Հայաստանի և նրա հարեւան Իրանի, արաբական և այլ երկրների հետ: Ուսումնասիրողներն այժմվանից արդեն պետք է պատրաստ լինեն դրան:

Նիկոլայ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ
Պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Իրանահայ հանձնախմբի այցը Երեւան

Օրերս Իրանի հայ մարմնակրթական ընդհանուր միության (ՀՄԸՄ) կողմից Երեւան էր գործուղվել հայ-իրանական մարզական համագործակցության շրջանակներում գործող հանձնախումբը, որը ներկայացնում էր **«Արարատ»**, **«Սիփան»** և **«Սողոմոն Պետրոսյանի»** անվան մարզական և մշակութային կազմակերպությունները: Հանձնախմբի անդամներ ժորժիկ Թիմաջը (Թովմասյան), Հրաչ Զարիֆյանը, Վարդան Վարդանյանը, Սիրիդաս Շահնազարյանը և Ազատ Դավթյանը հանդիպումներ ունեցան Հայաստանի հանրապետության Սպորտի նախարարության, Սփյուռքահայության հետ մշակութային կապի կոմիտեի և Սպորտկոմիտեի պատասխանատուների հետ: Հանդիպումների ընթացքում մշակվել են մարզական և մշակութային բազմաբնույթ միջոցառումների ծրագրեր, որոնց իրականացման համար բարենպաստ պայմաններ են ստեղծվել հատկապես Իրանի իսլամական հանրապետության ղեկավարության կողմից ցուցաբերվող օժանդակության և բարեհաճ վերաբերմունքի շնորհիվ: ■

Վերջերս Երեւանի համալսարանի հրատարակչությունը հրատարակել է պրոֆ. Հովսեփ Թոփուզյանի «Հոգեբանական էսյուդներ» գիրքը: Մենագրությունը լույս է տեսել հեղինակի ծննդյան 70-ամյակի առթիվ: Գիրքը հրատարակության է ներկայացրել համալսարանի հոգեբանության ամբիոնը: ■

Մովսես Խորենացու մատենագիտությունը

Գիտական աշխարհում խիստ պահանջ էր զգացվում ունենալ Պատմահոր երկասիրությունների ամբողջական մատենագիտական ցուցակը: Նման ցուցակներ ստեղծելու փորձեր եղել են նախկինում, սակայն դրանք թերի են և չեն կարող բավարարել այդ գիտական պահանջը: Ահա այս առումով խիստ ուշագրավ է պատմական գիտությունների թեկնածու Պ. Հ. Հովհաննիսյանի **«Մովսես Խորենացու մատենագիտությունը»** գրքույկը, հրատարակությամբ Երեւանի պետական համալսարանի: Այն, իր ամբողջության մեջ իրոք նոր խոսք, գալիս է լրացնելու մատենագիտության մեջ եղած բացը:

Պ. Հովհաննիսյանի աշխատությունը սկսվում է փոքրիկ, բայց հագեցած ներածականով, ուր երախտագիտությամբ հիշատակվում են Խորենացու «Պատմության» մատենագիտությունը կազմող նախորդները: Հեղինակը, ներառելով նաև նրանց աշխատանքը, կարողացել է առավել ճշգրտված և ամբողջական տարբերակով ներկայացնել «Պատմութիւն Հայոց»-ի, նրա առանձին հատվածների, Մովսես Խորենացու այլեւայլ և նրան վերագրվող երկերի հրատարակությունների մատենագիտությունը: Խիստ ուշագրավ է, որ ի լրումն նշվածի, առանց ծանրաբեռնելու աշխատանքը, տողատակերում կատարված են բանասիրական ճշտումներ և ճշգրտումներ:

Լ. ՄԱՐՏՅԱՆ

digitised by A.R.A.R.@

ՌԱԿ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

Հայաստանի Հանրապետության տնտեսության ռեֆորմի սկզբունքները (նախագիծ)

6. Տնտեսության ներմուծման և արտահանման կառուցվածքը

Հայաստանի Հանրապետությունը ԽՍՀՄ արդյունաբերական զարգացած հանրապետություններից մեկն է: ՀՀ համախառն հասարակական արդյունքում (15,2 մլրդ. ռուբ.) գյուղատնտեսական արտադրանքի տեսակարար կշիռը կազմում է ընդամենը 11,8 տոկոս (1,79 մլրդ. ռուբ.): Համախառն հասարակական արդյունքի հիմնական մասը կազմում են արդյունաբերությունը (57,4 տոկոս՝ 8,74 մլրդ), շինարարությունը (21,3 տոկոս՝ 3,2 մլրդ.) և այլ ճյուղերը:

ՀՀ բուն արդյունաբերության կառուցվածքում առաջատար դիրք են գրավում մեքենաշինական համալիրը (34 տոկոս), թեթև արդյունաբերությունը (24,9 տոկոս), սննդի արդյունաբերությունը (13,9 տոկոս):

ՀՀ արդյունաբերության առավել զարգացած ճյուղն է էլեկտրատեխնիկան, որն արտադրանքի ծավալով գրավում է ԽՍՀՄ-ում երրորդ տեղը, զիջելով Ռուսաստանին և Ուկրաինային: Սակայն ճյուղի արտադրանքի ընդհանուր ծավալի մոտ 40 տոկոսը կազմում են նյութատարողունակ էլեկտրատեխնիկական սարքավորումները. խոշոր էլեկտրաշարժիչները, ուժային հոսանքափոխանակիչները, շարժական էլեկտրակայանները և այլն: Բացի այդ, տվյալ ճյուղը հանրապետությունում առավել մոնոպոլիզացվածներից մեկն է: Արտադրական միավորներից երկուսը՝ «Հայէլեկտրամեքենա»-ն և «Լույս»-ը տալիս են ամբողջ էլեկտրատեխնիկական արտադրանքի 60 տոկոսից ավելին:

ՀՀ մեքենաշինական համալիրում առաջատար դիրքերից մեկն է գրավում հաստոցաշինությունը: Մետաղահատ հաստոցների արտադրությունում Հայաստանը գրավում է հինգերորդ տեղը ԽՍՀՄ-ում: Սակայն Հայաստանում առկա 17 հաստոցաշինական գործարաններից (ինչը, ինքնին, փոքր հանրապետության համար խիստ տարօրինակ է) միայն Կիրովականի բարձր ճշգրտության ունեցող հաստոցների գործարանը փոքրածավալ, հատուկ նշանակության հաստոցներ է արտադրում, որոնք օգտագործվում են արդյունաբերության ժամանակակից ճյուղերում՝ էլեկտրոնիկայում, ռադիոտեխնիկայում և այլն: Բոլոր այլ գործարանները արտադրում են, հիմնականում, ծանրաքաշ, մետաղատարողունակ հղկահաստոցներ, խառատահաստոցներ, ֆրեզերահաստոցներ, դարբնամամլիչ և ձուլողագործական հնացած մոդելների այլ սարքավորումներ:

Առաջատար մյուս զարգացած ճյուղն է սարքաշինությունը, որն արտադրանքի ծավալով ևս գրավում է հինգերորդ տեղը ԽՍՀՄ-ում, զիջելով Ռուսաստանին, Ուկրաինային, Բելոռուսիային և Լատվիային: Սակայն, թեև ճյուղը առաջատար դիրքեր է գրավում Հայաստանի տնտեսությունում, իր արտադրանքը, ինչպես և հանրապետության այլ առաջատար ճյուղերի (էլեկտրատեխնիկա և հաստոցաշինություն) չի համապատասխանում համաշխարհային ժամանակակից պահանջներին: Ճյուղի հիմնական արտադրանքն է չափողական տեխնիկան, որն ընդգրկում է հիմնականում էլեկտրական, մեխանիկական չափողական սարքերի արտադրանքը: Ճիշտ է, վերջերս սարքաշինությունում սկսել է զարգանալ ավելի ժամանակակից գիտատարողունակ արտադրանքի թողարկումը, սակայն այդ գործընթացը բավականաչափ չի զարգացել:

Հանրապետության էկոնոմիկայի բազային ճյուղերն են էլեկտրոնայինը և ռադիոտեխնիկականը, ուր աշխատում են բարձրորակ գիտական և ինժեներա-տեխնիկական մասնագետները: Այս ճյուղերը բավականին բարդ գիտատարողունակ արտադրանք է թողարկում. էլեկտրոնային սարքեր, հեռախոսային, հեռագրային, ռադիո և տիեզերական կապի սարքեր ու սարքավորումներ, հաշվողական տեխնիկա և այլն: Ճիշտ է, հարկ է նշել, որ այս ճյուղերի արտադրանքը թե Հայաստանում, թե ԽՍՀՄ-ում զգալիորեն զիջում է համաշխարհային ստանդարտներին:

Գունավոր մետաղագործությունը Հայաստանում հիմնականում կոնցենտրատներ է արտադրում: Այս արտադրությունը անընդհատ ընդլայնվում է:

1959 թ., 1960 թ. համեմատությամբ, պղնձի կոնցենտրատների արտադրությունը աճել է 2,24 անգամ, իսկ մոլիբդենի՝ 3,67 անգամ: Այս արտադրանքը վերջնական մշակման համար արտահանվում է հանրապետությունից:

ՀՀ գունավոր մետաղագործությունը ԽՍՀՄ այլ ռեգիոնների էժան հումքային կցորդ է: Միաժամանակ, Հայաստանի գունավոր մետաղագործությունը, չունենալով համապատասխան հումք, ունի Քանաքեռի ալյումինի գործարանը, որը ներմուծվող հումքից ալյումինի նրբաթիթեղ, մամլած կտրվածքներ, լայն սպառման ապրանքներ է արտադրում:

Գիտա-տեխնիկական առաջընթացի վերոհիշյալ առաջատար և բազային ճյուղերից բացի, հանրապետության էկոնոմիկայում էական է թեթև և սննդի արդյունաբերության, շինանյութերի արտադրության ճյուղերի դերը:

Թեթև արդյունաբերությունը համախառն արտադրանքի ծավալով (1,8 մլրդ. ռուբ.) երկրորդ տեղն է գրավում Հայաստանի արդյունաբերությունում, զիջելով մեքենաշինական համալիրին: Իր բաժինը ամբողջ արդյունաբերության արտադրանքի ծավալում կազմում է 24, 9 տոկոս: Թեթև արդյունաբերության առավել զարգացած ճյուղերն են. մանածագործական (բամբակեղեն, բրդեղեն, մետաքսե գործվածք, տրիկոտաժ), կաշվի և կոշկեղենի արտադրանք:

ՀՀ սննդի արդյունաբերությունը արտադրում է համախառն արտադրանքի 13,9 տոկոսը, միավորելով 200-ից ավել ձեռնարկություններ: Նրա կարևորագույն և զարգացած ենթաճյուղերն են. գինեգործությունը, մրգի և բանջարեղենի պահածոները, թութունի խմորումը, աղի և հանքային ջրերի արտադրությունը: Հանրապետության սննդի արդյունաբերության զարգացման հեռանկարները պայմանավորված են գյուղատնտեսության զարգացմամբ և անհրաժեշտ ռեսուրսների (հանքային ջրեր, աղհանքեր և այլն) առկայությամբ:

ՀՀ հանքային ջրերի ճյուղը առաջատարներից մեկն է և ԽՍՀՄ-ում չորրորդ տեղն է գրավում, զիջելով Ուկրաինային, Ռուսաստանին և Վրաստանին: Այս ճյուղը խոշոր ռեսուրսներ ունի՝ շուրջ 700 աղբյուր: Համեմատության համար նշենք, աշխարհի հանքային ջրերի ամենախոշոր արտահանողներից մեկը՝ Գերմանիան ունի շուրջ 300 աղբյուր:

Սակայն այս ճյուղի ռեսուրսները արդյունավետորեն չեն օգտագործվում: Այսպես, օրինակ, Հայաստանում օգտագործվում է հանքային ջրերի հաստատված արդյունաբերական պաշարների միայն 20 տոկոսը:

ՀՀ շինանյութերի իսկական պաշարներ ունի: Մեծածավալ ռեսուրսային բազա ունենալով հանդերձ, շինանյութերի արտադրության ճյուղը հանրապետության այն ճյուղերից է, որոնք պետք է զարգանան սեփական հարուստ հումքային բազայի համալիր, խոր և արդյունավետ օգտագործման ուղղությամբ: Սակայն, ճյուղը այսօր թույլ է զարգացած, նրա համախառն արտադրանքի տեսակարար կշիռը արտադրության համախառն արտադրանքի ընդհանուր ծավալում 4,6 տոկոս է կազմում, թեև այս ճյուղը միավորում է շուրջ 100 ձեռնարկություններ և շուրջ 280 արտադրություններ: Այս հանգամանքը բացատրվում է նրանով, որ գրեթե բոլոր ձեռնարկությունները և արտադրությունները հագեցված են հնացած, ցածր արտադրողական սարքավորումներով, այլև բնական ռեսուրսների բարբարոսական օգտագործմամբ, ինչը հանգեցրել է արտադրության և շինանյութերի արդյունահանման ընթացքում մնացորդների հսկայածավալ աճին:

ՀՀ արդյունաբերության ճյուղերի և կառուցվածքի այսպիսի վիճակը թե հանրապետության, թե ԽՍՀՄ տնտեսության վարչահրամայական ղեկավարման համակարգի, որը միշտ աչքի է ընկել արտադրողի շահագրգռվածության ցածր մակարդակով, արտադրողի արտադրական և ստեղծագործական ակտիվության զարգացման օբյեկտիվ օրենքների բացահայտ անտեսումով և Կենտրոնի ճնշողապաշիրական քաղաքականության արդյունքն է:

Կենտրոնը, ելնելով իր քաղաքական, տնտեսական, ռազմավարական նպատակներից, հանրապետությունում և ռեգիոններում միայն իրեն ձեռնտու տնտեսական կառուցվածքներ է ստեղծել: Բացարձակորեն անտեսվել են հանրապետությունների ազգային, մշակութային, պատմական առանձնահատկությունները, ավանդույթները, այլև նյութական բազան և այլ օբյեկտիվ պայմանները:

Այս ամենը հանգեցրել է թե հանրապետությունների (օրինակ, Էստոնիայի, Լատվիայի, Ղազախստանի) ժողովրդագրական իրավիճակի ձևախախտմանը, թե տնտեսական կապերի արհեստական բարդացմանը: Այս վերջին հանգամանքը առաջացրել է հանրապետության ձեռնարկությունների խիստ կախվածությունը Միության ամենատարբեր շրջաններում տեղակայված հազարավոր արտադրություններից, այսինքն՝ միութենական շուկայից:

ՀՀ ինդուստրացումը պետք էր սկսել ոչ թե մեքենաշինական համալիրի և քիմիական արդյունաբերության ձևավորումից և զարգացումից, ինչի համար հանրապետությունում բացակայում էին օբյեկտիվ նախապայմանները (հումքային բազա, ազգային կադրեր, ավանդույթներ և այլն), այլ Հայաստանում առկա հարուստ հումքային և ռեսուրսային բազայի (պղինձ, մոլիբդեն, ոսկի, շինանյութ) կոմպլեքսային, բազմակողմանի վերամշակման հզոր ճյուղերի ձևավորումից և զարգացումից: Այս բազայի վրա պետք է ձևավորել ու զարգացնել հարակից ճյուղերը, որոնք օգտագործում են վերոհիշյալ արտադրությունների վերջնական արտադրանքը: Այսինքն՝ ՀՀ ինդուստրացումը պետք է հիմնված լիներ ինքնամփոփ արդյունաբերական ցիկլերի վրա, ինչը տնտեսական ինքնուրույն և հզոր կառուցվածքների ձևավորման անհրաժեշտ պայմանն է: Ներկայումս ՀՀ, ինչպես նաև միութենական հանրապետություններից շատերը Կենտրոնի ճնշողապաշիրական քաղաքականության պատճառով գրեթե չունեն հզոր, ինքնուրույն, կենտրոնից անկախ կառուցվածքներ:

Հայաստանի տնտեսության բարձրորակ գիտական ու ինժեներա-տեխնիկական կադրեր ունեցող առաջատար ճյուղերի՝ էլեկտրատեխնիկայի, հաստոցաշինության, սարքաշինության, էլեկտրոնիկայի, հաշվողական տեխնիկայի և այլն որակական վերափոխման համար անհրաժեշտ է զարգացած երկրների օգնությամբ ձևավորել և զարգացնել ոչ նյութատարողունակ և ժամանակակից գիտատարողունակ արտադրությունները:

Հենց զարգացման այսպիսի ուղղությունը հնարավորություն կընձեռնի իջեցնելու միութենական էկոնոմիկայի մեջ ինտեգրացման աստիճանը և արագորեն և ուղղակի ինտեգրացվել համաշխարհային տնտեսական կապերի համակարգի մեջ:

Ստեղծված իրավիճակի հաղթահարման առավել արդյունավետ ուղիներն են.

ա) ամբողջատիրական էկոնոմիկայից շուկայականին անցումը՝ վճռական տնտեսական ռեֆորմների միջոցով (սկզբունքները տես՝ գլ. 1-5),

բ) քաղաքական անկախության ապահովումը՝ որպես տնտեսության ղեկավարման և զարգացման հեռանկարների հարցերում լիակատար ինքնուրույնության անհրաժեշտ նախապայման: Քաղաքական ինքնիշխանության գործընթացի (օրինակ, միութենական պայմանագրի պարտադրված ստորագրման պայմաններում) հեռանկարներից և հաջողություններից անկախ ՀՀ պետք է իրականացնի վճռական տնտեսական ռեֆորմները, հասնի ներքին և արտաքին տնտեսական քաղաքականության առավելագույն ազատությանը:

Հայաստանի էկոնոմիկայի կառուցվածքի վճռական փոփոխությունը, նրա ճյուղերի որակական ձևափոխումը կապիտալատարողունակ, խոշոր ծախսեր պահանջող գործընթացներ են: Անհնար է այս ամենը իրականացնել միայն ՀՀ ուժերով, անհրաժեշտ է զարգացնել երկրների և արտաքին սփյուռքի արդյունավետ օգնությունը, ինչն իր հերթին ենթադրում է, որ հանրապետությունը պետք է հասնի արտաքին տնտեսական հարաբերությունների լիիրավ սուբյեկտի կարգավիճակի:

«Հետաքննությունը պետք է հասկանա, որ մենք պետք է կատարենք մեր պարտքը»

Պատմում է «Շպիգել»-ի լրագրողը

«Նեզավիսիմայա գազետա» թերթի հոկտեմբերի 12-ի համարում գերմանական *«Շպիգել»* ամսագրի Մոսկվայի բյուրոյի ղեկավար Յորգ Մեսկեն լրագրող Միխայիլ Կարդովին տված հարցազրույցում պատմում է, թե ինչպես իր արձակուրդից վերադառնալու հաջորդ օրը, սեպտեմբերի 24 և 25-ին, երկու ռուսներ զանգահարել են իրեն և առանց ներկայանալու առաջարկել են ԱՂՊԿ-ի գործի մասին փաստաթղթեր հանձնել: Թղթակիցը մերժել է ինչ-որ չեզոք տարածքում հանդիպելու նրանց առաջարկը և խնդրել հանդիպել բյուրոյում: Վերջիններս էլ հրաժարվել են այդ առաջարկից: Այժմ համառոտ այն մասին, թե ի՞նչ է եղել հետո: Սեպտեմբերի 25-ին Մեսկեին զանգահարել է մի գերմանացի բիզնեսմեն և հաղորդել, թե ինքը տեսել է խռովարարների հարցաքննությունների տեսաժապավենը և, իր կարծիքով, այն շատ օգտակար կլինի «Շպիգել» ամսագրին և նրա հեռուստահաղորդմանը, որը ցուցադրվում է RTL ծրագրով: Հաջորդ օրը նա եկել է բյուրո՝ իր հետ բերելով երկու ռուսների, որոնք առանց ներկայանալու տվել են մի տեսաժապավեն՝ Պավլովի, Յազովի և Կրյուչկովի հարցաքննություններից հատվածներ՝ առանց ձայնի: Մեսկեն ասել է, թե իրենց ամսագրին ավելի շատ կհետաքրքրի խռովարարների ասածները, ինչպես են նրանք գնահատում իրադրությունը, թե ինչպես են պատկերացնում իրենք իրենց, տարբերակներ առաջարկում:

Ես, բնականաբար, որպես լրագրողի պարտականություն, հարցրի, թե որտեղի՞ց է տեսաժապավենը: Նրանք հրաժարվեցին պատասխանել,– շարունակում է պատմել գերմանացի լրագրողը: –Այնուհետև զանգահարեցի Համբուրգ, «Շպիգել»-ի խմբագրություն և տեղեկացրի առաջարկի մասին: Այնտեղից հայտնեցին, թե այդ ժապավենը պետք է տեղում նայեն և նոր միայն որոշեն՝ հարմար է այն ամսագրին և հեռուստահաղորդումներին, թե ոչ: Ես այդ մասին հայտնեցի ռուսներին և ասացի, որ եթե նրանք շահագրգռված են, պետք է տեսաժապավենը հասցնեն Համբուրգ: Նրանցից մեկը, կամ որևէ երրորդ անձ, իրոք թռել էր Համբուրգ: Որոշ ժամանակ անց մեր բյուրոյից զանգահարեցին և հայտնեցին, որ համաձայն են ինձ հետ, տեսաժապավենը, իրոք, պարունակում է արժեքավոր ինֆորմացիա:

«Շպիգել -TV»-ն 8 րոպեանոց սյուժեներ էր պատրաստել և ցուցադրել RTL ծրագրով: Իսկ հետո, եթեր է տրվել Շպիգելի ժամուկեսանոց ծրագիրը SAT-1-ով: Հարցաքննության արձանագրությունը հրապարակվել է ամսագրում՝ մեր պատրաստած առաջաբանով: Ի դեպ, այդ երկու ռուսները հայտարարել են, թե այդ գործում չունեն ոչ քաղաքական, ոչ էլ կոմերցիոն հետաքրքրություն: Ինձ Համբուրգից չասացին, թե ինչպիսի պայմանավորվածություն է եղել, ինչքան են վճարել, քանզի դա էլ խմբագրության գաղտնիքն է: Իմ կարծիքով, ամենահավանական տարբերակն այն է, որ ուղղակի ցանկացել են այդ գործով դրամ աշխատել: Այդ երկու ռուսները, որոնց հետ ես զրուցեցի, ինձ վրա նման տպավորություն չթողեցին, թեև ես տեղյակ չեմ, թե ինչպես են անցել Համբուրգի բանակցությունները:

Իհարկե, կարող են լինել նաև այլ տարբերակներ: Ես որպես լրագրող, այն կարծիքին եմ, որ եթե սենսացիոն լուրերի հետևից չենք ընկնում, ապա պետք է տպագրենք այն ամենը, ինչը մեր ձեռքն է ընկնում:

Իհարկե, դատախազը կարող է ծառայողական հետաքննություն կատարել, որպեսզի պարզի, թե ինչպես է մեզ մոտ ընկել ձայնագրությունը: Եվ երբ հետաքննությունն այդպես անհանգստացած է գաղտնիության համար, կարող էր ավելի լավ մտահոգվել դրա պահպանման մասին: Նա պետք է լավ հասկանա, որ մենք՝ լրագրողներս, պետք է մեր պարտքը կատարենք:

[illegible]

digitised by A.R.A.R.@

Հայաստանը եւ արտաքին աշխարհը

Հայաստանի Հանրապետության անկախ պետություն հռչակվելը ենթադրում է արտաքին գործերի նախարարության գործունեության կտրուկ ակտիվացում, նոր ասպարեզ է բացում Հայաստանի արտաքին քաղաքական գործունեության համար: Նա պետք է դառնա ինչպես բազմակողմ, այնպես էլ երկկողմ պայմանագրերի լիիրավ մասնակիցը, որոնք կանոնակարգում են միջպետական հարաբերությունների լայն շրջանակ եւ որոնք մասնավորապես առնչվում են քաղաքական, տնտեսական, իրավական հարցերին, զինաթափման, շրջակա միջավայրի պահպանության, մարդու իրավունքների պաշտպանության, գիտության, մշակույթի, կրթության եւ շատ այլ հարցերին: Այս ուղղությամբ առաջին քայլերն արդեն կատարված են. հանրապետությունը միացել է միջուկային զենքը չտարածելու ՄԱԿ-ի պայմանագրի, քաղաքացիական եւ քաղաքական իրավունքների դաշինքին ու Եւրոպայի անվտանգության ու համագործակցության խորհրդակցության մյուս փաստաթղթերին: Բայց գլխավոր աշխատանքն առջեւում է:

հանրապետության կառավարությանն ուղղված առաջարկությունների նախապատրաստումը՝ հետագայում նրանց քաղաքական որոշումների ընդունման համար:

Մեր հանրապետության եւ նրա արտաքին քաղաքական գերատեսչության առջեւ ծառացող առաջին գլխավոր հարցը արտասահմանյան ներկայացուցչությունների ստեղծումն է: Այդ խնդիրը բարդ ու դժվարին է, նկատի ունենալով, որ մենք այստեղ համապատասխան փորձ չունենք եւ որ կպահանջվեն զգալի միջոցներ, գլխավորապես՝ վալյուտային: Հայաստանի արտգործնախարարության գործունեության ամենամյա ծախսերը կկազմեն զգալի գումարներ, եւ դրանց մեծ մասը կլինի վալյուտայով: Այդ գումարի կեսը կհատկացվի աշխատավարձի վճարմանը, մնացածը՝ շենքի վարձակալմանը, միջազգային կազմակերպություններին կատարվող մուծումներին եւ այլն: Արտասահմանում դիվանագիտական ներկայացուցիչների անմիջական ծախսերը նույնպես մի կլորիկ գումար կկազմեն:

Որպեսզի հենց այսօր հանրապետությունն ունենա իր ներկայացուցիչներն աշխարհի մի

Դիվանագիտական ներկայացուցչության ուրիշ տեսակ է հյուպատոսությունը, որը կոչված է առաջին հերթին պաշտպանելու իր հանրապետության, ինչպես նաեւ նրա առանձին քաղաքացիների ու կազմակերպությունների տնտեսական եւ իրավական շահերը: Դա հատկապես վերաբերում է Հայաստանի այն քաղաքացիների շահերին, որոնք աշխատում են արտասահմանում կամ մեկնում են հրավերներով, կամ՝ որպես զբոսաշրջիկ: Հյուպատոսական աշխատողների վրա դրված են նաեւ ուրիշ պարտականություններ. օգնել հիվանդներին, ծայրահեղ իրավիճակներում հայտնված մարդկանց (կողոպուտ, դժբախտ պատահար, փաստաթղթերի կորուստ): Մեր քաղաքացիների ձերբակալման կամ կալանման դեպքում նրանք արտակարգ միջոցներ են ձեռնարկում նրանց ազատելու համար, պահանջում են նրանց իրավաբանական կամ այլ կարգի պաշտպանություն: Նոտարային կարգով ձեւակերպվում են տարբեր փաստաթղթեր, կարող են հանդես գալ զագսի աշխատողների դերում՝ գրանցել ամուսնությունը կամ երեխայի ծնունդը:

Ըստ էության, հարկ է դնել օտարերկրյա պետությունների հետ Հայաստանի Հանրապետության նոր հարաբերությունների հիմքերը, քանի որ նախկինում, ամբողջությամբ վերցրած, ԽՍՀՄ-ի եւ մասնավորապես միութենական հանրապետությունների արտաքին քաղաքականությունը որոշում եւ իրականացնում էր կենտրոնը՝ հանրապետությունների թվացյալ մասնակցությամբ: Դա մասնավորապես արտահայտվում էր նրանում, որ ժամանակ առ ժամանակ Հայկական ԽՍՀ-ի ներկայացուցիչներին ԽՍՀՄ-ի տարբեր պատվիրակությունների կազմի մեջ էին մտցնում, որպեսզի արտասահմանում տպավորություն ստեղծեն ԽՄԿԿ ազգային քաղաքականության շրջանակներում խորհրդային պետության արտաքին քաղաքականության վարմանը հանրապետության *«ակտիվ մասնակցության մասին»*: Ասվածը հատկապես բնորոշվում է ՄԱԿ-ի առնչությամբ: Որպես կանոն, հանրապետության արտաքին գործերի նախարարներին դեպքից դեպք մտցնում էին Գլխավոր ասամբլեայի նստաշրջաններում ԽՍՀՄ-ի պատվիրակության կազմի մեջ: Ընդսմին հանրապետության ներկայացուցչի դերը ձեւական բնույթ էր կրում, բացառությամբ այն հազվագյուտ դեպքերի, երբ նա ՄԱԿ-ի հանձնաժողովներից կամ կոմիտեներից մեկի նիստում նախօրոք ուրիշների պատրաստած տեքստն էր ընթերցում, ասենք, աֆրիկյան երկրներից մեկում արեւմտյան տերությունների գաղութատիրական քաղաքականության ցասումնալի դատապարտմամբ կամ ամենից ձանձրացրած ապարտեիդի քաղաքականության մերկացմամբ: Ավելին, նույնիսկ այն հազվագյուտ դեպքերում, երբ քննարկվում էր անմիջականորեն Հայաստանին առնչվող հարց (օրինակ, հայերի 1915 թ. ցեղասպանության փաստի ճանաչման մասին), հանրապետության ներկայացուցչին չէին թույլատրում մասնակցել: Այդպես եղավ 1985 թ. վերջերին, երբ ՄԱԿ-ի կոմիտեներից մեկում, ուր քննարկվում էր Արեւմտյան Հայաստանում կատարած չարագործությունների համար թուրքերի պատասխանատվության հարցը, ԽՍՀՄ-ի ներկայացուցիչը քվեարկության ժամանակ ձեռնպահ մնաց, ինչը զայրույթի ալիք առաջացրեց սփյուռքում: Ի դեպ, խորհրդային մամուլը այդ մասին խոսք անգամ չասաց: 1985 թ. հունվարին լինելով Նյու Յորքում, տողերիս հեղինակը այդ մասին պատմեց այն ժամանակ ՄԱԿ-ում ԽՍՀՄ-ի մշտական ներկայացուցիչ Օլեգ Տրոյանովսկուն: Խոսակցությունը տեղի էր ունենում լուսամուտ չունեցող նրա ծառայողական աշխատասենյակում, հզոր օդորակիչի գվվոցի ներքո, որը չէր հասցնում թարմ օդ մատակարարել մեկուսացված սենյակին: Լսելով պատմությունը, հին ու փորձառու դիվանագետը զարմացած ձեւացավ, խոստացավ հետաքրքրվել մինչ այդ իրեն անհայտ եղած հարցով... Ի մեծ զարմանս ինձ, Նյու Յորքի այդ խոսակցությունը որոշակի հետեւանքներ ունեցավ: Մեկ-մեկուկես ամիս անց *«Իզվեստիա»* թերթը տպագրեց մեզ համար հիշարժան այդ քննարկման վերաբերյալ անանուն հեղինակի հոդված, որտեղ երկար-բարակ եւ անհամոզիչ կերպով պարզաբանվում էր ԽՍՀՄ-ի դիրքորոշումը հայերի ցեղասպանության շուրջը:

Պետք է արմատապես վերակառուցել հանրապետության արտաքին գործերի նախարարության աշխատանքը, այն վերակողմնորոշել արտաքին քաղաքական գերակայությունների ինքնուրույն որոշման ու մշակմանը, միջազգային դորսի կարեւոր հիմնահարցերի վերաբերյալ նախագահին, խորհրդարանին եւ

շարք պետություններում, նպատակահարմար է լրիվ օգտագործել ԽՍՀՄ դեսպանությունների հնարավորությունները: Մի երկու տարի առաջ կենտրոնական մամուլում բավականաչափ գրվեց եւ խոսվեց խորհրդային դեսպանություններում այն ժամանակվա միութենական հանրապետությունների ներկայացուցչություններ բացելու մասին: Աշխատակիցները պետք է գործեին՝ ենթարկվելով ինչպես ԽՍՀՄ դեսպանին, այնպես էլ հանրապետության արտգործնախարարին: Է. Շեւարդնաձեի օրոք այդպիսի հնարավորություն տրվեց Վրաստանին, որը ներկայացուցչություն ուներ ԽՍՀՄ դեսպանատանը ԳԴՀ-ում: Որքանով է արդյունավետ աշխատանքի այս ձեւը, դժվարանում ենք ասել, քանի որ, ըստ իս, չպարզվեցին հանրապետության ներկայացուցիչ-դիվանագետի պարտականությունները ԽՍՀՄ դեսպանության ներսում: Այնուհանդերձ, ԽՍՀՄ դեսպանությունում հանրապետության պաշտոնական ներկայացուցիչ ունենալը հնարավորություն կտար առանց հապաղելու սկսել անմիջական դիվանագիտական գործունեություն, օրինակ, հայաշատ երկրներում:

Հարկ է նշել, որ Հայաստանի ներկայացուցչություններ կարող են բացվել միայն համաշխարհային ընկերակցության կողմից Հայաստանի անկախության ճանաչումից հետո: Մերձբալթյան երկրների շուտափույթ ճանաչման օրինակը չպետք է մեզ մոլորության մեջ գցի: Միայն ինքնիշխան պետություն ճանաչվելուց հետո հնարավոր կլինի ձեռնամուխ լինել մեզ ճանաչող երկրներում արտասահմանյան ներկայացուցչությունների կազմավորմանը, եթե այդ երկրների հետ սկզբունքային փոխադարձ համաձայնություն ձեռք բերվի դիվանագիտական հարաբերությունների հաստատման շուրջը:

Դիվանագիտական ներկայացուցչության ամենատարածված ձեւը դեսպանությունն է: Ըստ երեւույթին, սկզբնական շրջանում հարկ կլինի դրանք բացել ամերիկյան, եւրոպական եւ մերձավորարեւելյան գլխավոր երկրներում: Եւ դա հասկանալի է, քանի որ քաղաքականության եւ տնտեսության մեջ հիշյալ երկրների բուն կարեւորությունից բացի, այդ երկրներում ապրում է զգալի հայ բնակչություն, որը պակաս կարեւոր չէ նշված երկրների հետ միջպետական հարաբերությունների մյուս կողմերից:

Դիվանագիտական պրակտիկայում ընդունված է նաեւ միաժամանակ մի քանի երկրներում դիվանագիտական ներկայացուցչության ղեկավարի համատեղման ձեւը: Այդ ձեւը մենք պետք է օգտագործենք, նկատի ունենալով վալյուտային միջոցների պակասը: Ասենք, Ֆրանսիայում Հայաստանի Հանրապետության դեսպանը կարող է միաժամանակ մեզ ներկայացնել Բենիլյուքսի երկրներում, ԳՖՀ-ում մեր դեսպանը՝ Շվեյցարիայում: Մի փոքրիկ ներկայացուցչություն կարող է Հայաստանը ներկայացնել սկանդինավյան ու մերձբալթյան երկրներում եւ այլն: Նման նախադեպ արդեն գոյություն ունի Հյուսիսային Ամերիկայում, որտեղ արդեն կա ԱՄՆ-ում ու Կանադայում Հայաստանի ներկայացուցիչ, ճիշտ է, առանց դիվանագիտական կարգավիճակի: Նույնպիսի սխեմա հնարավոր կլիներ ունենալ նաեւ Բրազիլիայի, Արգենտինայի եւ Ուրուգվայի առնչությամբ: Մերձավոր Արեւելքում ռեգիոնալ դիվանագիտական կենտրոն կարող է լինել Լիբանանը կամ Սիրիան, Պարսից ծոցի երկրների համար՝ Քուվեյթը կամ Արաբական Էմիրությունների երկրներից որեւէ մեկը:

Արտասահմանյան պետությունների հետ դիվանագիտական հարաբերությունների հաստատման առաջին փուլում, մեր կարծիքով, պետք է օգտագործել նաեւ ներկայացուցչության այնպիսի ձեւ, ինչպիսին է պատվավոր (արտահաստիքային) հյուպատոսը, որը համընդհանուր ձեւ է միջազգային հարաբերություններում: Օրինակ, Ֆրանսիան արտասահմանում ունի մոտ 480 արտահաստիքային հյուպատոս, Սկանդինավյան երկրները՝ մոտ 2 հազար, ԳՖՀ-ն՝ 280 եւ այլն: Այդ ձեւը մեզ համար շատ ընդունելի է, հաշվի առնելով մեր բազմաթիվ հայրենակիցներին, որոնք հաճույքով կարձագանքեն մեր առաջարկություններին:

Շատ կարեւոր է, որ Վիեննայի 1963 թվականի կոնվենցիայի դրույթների համաձայն, արտահաստիքային հյուպատոսներն ունեն հաստիքայինների հետ հավասար արտոնություններ եւ անձեռնմխելիություն, բացի անձնական անձեռնմխելիությունից, որը արտահաստիքային հյուպատոսներին տրվում է միայն հյուպատոսական պարտականություններ կատարելիս: Դա ներկայացվող պետության պետական դրոշն ու զինանշանը օգտագործելու իրավունքն է, տեղացի երկրի օրենսդրությանը համապատասխան այդ երկրի (պետության) տարածքում տեղաշարժվելու եւ ճամփորդելու ազատությունը, ներկայացվող պետության պետական մարմինների ու քաղաքացիների եւ նրա արտասահմանյան մարմինների հետ հարաբերությունների ազատությունը, ներառյալ ծածկագրի եւ կոդի օգտագործման իրավունքը, հյուպատոսական պարտականությունների կատարման համար բոլոր հնարավորությունները տրամադրելու տվյալ պետության պարտավորությունը, ներառյալ շենքերի ձեռքբերման գործում աջակցելը, իր հյուպատոսական օկրուգի լիազոր մարմիններին, իսկ որոշակի դեպքերում նաեւ պետության կենտրոնական մարմիններին դիմելու իրավունքը:

Հայաստանի արտասահմանյան ներկայացուցչության մյուս ձեւը կարող էին լինել տարբեր երկրներում հանրապետության լրատվական կենտրոնները: Դրանք ժամանակավորապես կկատարեն Հայաստանի Հանրապետության դիվանագիտական եւ մշակութային ներկայացուցչության պարտականությունները:

Արտասահմանյան ներկայացուցչությունների բացումը բազմաբարդ եւ շատ լուրջ գործ է, ըստ որում, ոչ միայն կազմակերպական եւ ֆինանսական առումով: Անհամեմատ բարդ է դիվանագիտական կադրերի հարցը: Հայաստանը երբեք հնարավորություն չի ունեցել իր ազգային դիվանագիտական կադրերի պատրաստման համար, բացի 40-ական թվականների վերջերին եւ 50-ականների սկզբներին Երեւանի համալսարանի միջազգային հարաբերությունների ֆակուլտետում եղած կադրերի պատրաստման պրակտիկայից: Մինչեւ վերջերս հանրապետությանը մի քանի «նպատակային տեղ» էր տրամադրվում Մոսկվայի միջազգային հարաբերությունների ինստիտուտում, բայց որպես կանոն, դրա հայաստանցի շրջանավարտները պարտավոր էին հանրապետություն վերադառնալ, քանի որ ԽՍՀՄ արտգործնախարարությունը չէր երաշխավորում նրանց աշխատանքային գործուղումը ԽՍՀՄ արտասահմանյան ներկայացուցչություններ: Այսպիսով, նրանք չէին դառնում հայկական դիվանագիտության կադրային կորիզի հիմքը: Պատճա՞ռը: Նախ եւ առաջ, կենտրոնը առանձնապես չէր ցանկանում կենտրոնական մարմիններում ունենալ այսպես կոչված ծայրամասերի ազգային կադրեր: Երկրորդ, Հայաստանի փոքրիկ արտգործնախարարությունում, որի հաստիքները միայն վերջերս հաջողվեց ընդլայնել, բարձր տեղեր չկային: Շրջանավարտներից միայն մի քանիսին հաջողվեց դիվանագիտական աշխատանքի տեղավորվել, աներեւակայելի դժվարություններ հաղթահարելով ԽՍՀՄ արտգործնախարարությունում, որտեղ տիրում էր հովանավորչության եւ խնամիականության մթնոլորտ: Նման ճակատագրի էին արժանանում նաեւ արտաքին առեւտրի ակադեմիայի շրջանավարտները: Հիշում եմ, թե ինչպես մինչեւ վերջին ժամանակներս այս ուսումնական հաստատություն էին ընդունում լոկ այն եզակի մարդկանց, որոնց հանրապետության ղեկավարությունը խոստանում էր ուսման ավարտից հետո աշխատանքի տեղավորել հանրապետությունում: Թերեւս բացառություն էին կազմում շատ քչերը, որոնց ԽՍՀՄ-ի դեսպանությունները աշխատանքի էին գործուղում հանրապետության ղեկավարության հանձնարարականով եւ ԽՄԿԿ կենտկոմի հետագա հաստատմամբ: Նման ուղի է անցել նաեւ տողերիս հեղինակը, որը տարիներ շարունակ աշխատել է Ֆրանսիայում, ԽՍՀՄ-ի դեսպանությունում:

Արտասահմանում աշխատելու համար կադրերի պատրաստմանը հարկավոր է ձեռնամուխ լինել արդեն հիմա: Դա պետք է լինի Հայաստանի արտգործնախարարության, դրա կադրերի վարչության առանձնաշնորհը: Գլխավոր կողմերից մեկը, թերեւս ամենակարեւորը, պետք է լինի ինտենսիվ լեզվական պատրաստությունը: Այն պետք է անցկացնել արտգործնախարարության առընթեր հատուկ դասընթացներում, ինչպես դա արվում է ԽՍՀՄ արտգործնախարարությունում: Բացի դրանից, նպատակահարմար է երիտասարդներին նպատակային ուսման գործուղել Մոսկվայի միջազգային հարաբերությունների ինստիտուտ, ԽՍՀՄ արտգործնախարարության ակադեմիա, արտաքին առեւտրի ակադեմիա, Լումումբայի անվան ժողովուրդների բարեկամության համալսարան, իսկ օտար լեզուներ իմացողներին նաեւ արտասահման, ԱՄՆ-ի, Ֆրանսիայի, Անգլիայի առաջատար քաղաքական դպրոցներ: Մենք պետք է օգտագործենք նաեւ սփյուռքի հնարավորությունները, մեր արտաքին քաղաքական աշխատանքի մեջ ներգրավելով ընդունակ հայ երիտասարդներին:

Քանի որ ապագա դիվանագետների պատրաստման համար շատ ժամանակ ու միջոցներ կպահանջվեն, չպետք է դրա համար միջոցներ խնայել, դրանք լիովին կհատուցվեն: Կանցնի որոշ ժամանակ, եւ հանրապետությունը կունենա որակյալ դիվանագիտական կադրերի ջոկատ, սեփական դիվանագիտական կորպուս: Ինչպես մենք արդեն ասացինք, գլխավորն այն է, որ կադրերի պատրաստմանը ձեռնամուխ լինենք պետական մակարդակով:

Չափազանց օգտակար ու նպատակահարմար է թվում առանձին պատմագիտական դիվանագիտական ծառայության ստեղծումը: Այն թույլ կտա ի մի բերել, մշակել եւ գիտական լայն շրջանառության մեջ դնել մեծ թվով արժեքավոր դիվանագիտական փաստաթղթեր, վկայություններ, որոնք վերաբերում են հայ ժողովրդի պատմության տարբեր շրջաններին: Առանձնահատուկ տեղ կունենա 1918-1920 թթ. առաջին հանրապետության դիվանագիտական պատմությունը: Մեծածավալ եւ, անկասկած, շատ հետաքրքիր կլինի խորհրդային շրջանի բաժինը, երբ Հայաստանն իր դիվանագիտական ֆունկցիաների առյուծի բաժինը (կամա թե ակամա) հանձնել էր Խորհրդային Միությանը: Այդ շրջանի փաստական եւ արխիվային նյութը ՀՀ ԱԳՆ-ի արխիվում լայնորեն ներկայացնելու համար ակնկալում ենք ԽՍՀՄ արտգործնախարարության արխիվային դիվանագիտական, այդ երկրների համապատասխան հիմնարկների աջակցությունը հարցի պատմության տարբեր կողմերին, սփյուռքի հետ մեր հարաբերությունների հարցերին վերաբերող նյութեր ստանալու առումով: Էլ չեմ խոսում այն փաստաթղթերից, որոնք արտահայտում են խորհրդային բարձրաստիճան դիվանագետների կարծիքը Հայաստանին, հայ ժողովրդին վերաբերող միջազգային գործողությունների, հայկական հարցի, մասնավորապես Մեծ եղեռնի ճանաչման առնչությամբ եւ այլ խնդիրների շուրջ: Խորհրդային դիվանագիտության մեջ ոչ մի քիչ թե շատ արժեքավոր թուղթ, առավել եւս գաղտնի հեռագիր, գրառում, նշումներ, որոնք արվել են ԽՍՀՄ ԱԳՆ-ում կամ դեսպանություններում, չեն կարող կորչել (եթե, իհարկե, միտումնավոր չեն ոչնչացվել, ինչպես Մոլոտով-Ռիբենտրոպ պայմանագրի գաղտնի հավելվածների բնօրինակները), հետեւաբար, նրանք բարեխղճորեն պահպանվել եւ պահպանվում են, ուստի այդ փաստաթղթերը պետք է դառնան նաեւ հայ ինքնուրույն դիվանագիտության սեփականությունը:

Վարդիկ ԼԻԼՈՅԱՆ
Պատմական գիտությունների թեկնածու

digitised by A.R.A.R.@

«Հայ լուր»-ը դեռ փորձարարական շրջանում է

«Ազգ»-ը չի միանում այն մարդկանց օրըստօրե ստվարացող բանակին, որոնց, ըստ երեւույթին, հոգեհարազատ է, բավարարում է «Լրաբեր»-ի եւ հեռուստատեսության լրատվական այլ ծրագրերի որակն ու մակարդակը, եւ որոնք այդ պատճառով այսօր հարձակվում են իր առաջին քայլերն անող «Հայ լուր» լրատվական ծրագրի վրա: Իհարկե, զուր հաղորդումների մասին մամուլում քննադատական ակնարկներ չեն արվում, մեղադրանքներ ու համեստ եզրակացություններ չեն հրապարակվում: Բայց «Հայ լուր»-ը պաշտպանության կարիք չունի, որովհետեւ իր եթերային կարճ ժամանակում օգտագործել կարողանում է իրեն պաշտպանելու: Ինչեւէ, որոշակի ճշգրտման կարիք ունեցող հարցեր պարզաբանելու նպատակով մեր սեփական թղթակից Աննա Իսրայելյանը դիմեց «Հայ լուր» լրատվական ծառայության տնօրեն Ալեքսան ՅԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆԻՆ:

– Ո՞վ է ստեղծել «Հայ լուր»-ը: Ո՞րն է կազմակերպման, ստեղծման մեջ ի՞նչ բաժին ունի նախկին վարչապետ Վազգեն Մանուկյանը:

– «Հայ լուր»-ը ստեղծել եմ ես՝ իմ ծրագրով ու նախաձեռնությամբ: Ինչ վերաբերում է Վազգեն Մանուկյանի մասնակցությանը, երբ այդ ժամանակ վարչապետ լիներ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանը, Վանո Սիրադեղյանը եւ կամ Հրայր Մարուխյանը, նրանց մասնակցությունը նույնքան կլիներ: Այսինքն, Վազգեն Մանուկյանը «Հայ լուր»-ի ստեղծման հետ կապ ունի այն պատճառով, որ Նախարարների խորհուրդը ծրագիր էր ներկայացրել հեռուստատեսությանն այդպիսի լրատվական խմբեր ստեղծելու վերաբերյալ, դրանցից մեկը «Հայ լուր»-ն է՝ մյուսները դեռ կստեղծվեն:

– Այսինքն, նախաձեռնությունն ու ծրագիր ունեցող ցանկացած ոք կարող է հեռուստատեսային հաղորդաշա՞ր ստեղծել եւ կառավարական բարձրագույն աջակցությո՞ւն ստանալ:

– Այո՛, Նախարարների խորհրդի հեռուստատեսությունում ֆինանսավորման սեփական աղբյուրներով խմբեր ստեղծելու վերաբերյալ որոշումը, որը ստորագրել է Վազգեն Մանուկյանը, ընձեռում է այդպիսի հնարավորություն:

– Իսկ ո՞վ է ֆինանսավորում «Հայ լուր»-ին:

– «Հայ լուր»-ը եւս, ինչպես հեռուստատեսության մյուս ծրագրերը, իր հովանավորներն ունի: Միակ տարբերությունն այն է, որ հեռուստատեսությանը վճարում են մեր հովանավորները, ոչ թե կոմիտեն:

– Բայց եթե հիշատակությունը չի դադարում, բացի «Կ-2 սերվիս»-ից դուք այլ գովազդներ չեք հաղորդում: Ինչպե՞ս եք վարձահատույց լինում ձեր մյուս հովանավորներին:

– Ուրիշ հովանավորներ առայժմ չկան, որովհետեւ դեռեւս մեր սեփական հաշիվը չունենք: Եթեր մտնելու երկրորդ օրը պատահաբար իմացանք (մեզ անգամ չեղյալ չէին դարձրել), որ, ըստ հեռուստատեսության ղեկավարության հետ նախնական պայմանավորվածության, մեր հրամանը տրված է ոչ թե որպես հեռուստատեսության մեջ չմտնող առանձին խմբի, որի հեռուստատեսության հետ հարաբերությունները կարգավորվում են պայմանագրերով: Մեզ համար անհայտ պատճառներով մեզ «խցկել» էին «Լրաբեր»-ի մեջ: Բայց այն ինքնուրույն ծրագիր է, ունի իր սկզբունքները եւ պարտավոր չէ պատասխան տալ այն ամենի համար, ինչ անում է «Հայ լուր»-ը:

Շուտով մեր առանձին հաշիվը կունենանք, փորձում ենք իրավաբանական ինքնուրույն մարմին դառնալ: Շատ կազմակերպություններ են ցանկություն հայտնել հովանավորելու մեզ նրանք հետքով կերեւան: Նրանք պատրաստ են վճարել հեռուստաժամանակի վարձը, որը մեր ծախսերի ամենամեծ բաժինն է կազմում:

– «Հայ լուր»-ը ներկայացվում է որպես անկախ ծառայություն...

– Ավելի ստույգ՝ ոչ թե անկախ, այլ ոչ պաշտոնական: Իսկ ինչ վերաբերում է անկախ լինելուն, եթե «Հայ լուր»-ն ինչ-որ մեկից կախված էլ է, ապա միայն իր տնօրենի համոզմունքներից եւ սկզբունքներից: Բայց ես դեռեւս որեւէ լրագրողի գործունեության վրա արգելք չեմ դրել, գրաքննություն չեմ մտցրել: Ամեն մեկը «Հայ լուր»-ում ինքն է որոշում, թե ինչ է եթեր տալու: Որեւէ կազմակերպություն, կուսակցություն կամ, ինչպես ներկայացնում են, մութ ուժերը կապ չունեն «Հայ լուր»-ի հետ:

Ես ինքս անկուսակցական եմ եւ էի նույնիսկ այն ժամանակ, երբ Ալեքսանդր Արզումանյանի հետ ՀՀՇ լրատվական կենտրոնում որոշ աշխատանքներ էինք կատարում: Ի դեպ, «Հայ լուր»-ի կազմի մի զգալի մասը աշխատել է ՀՀՇ լրատվական կենտրոնում:

– Իսկ հիմա լրատվության ձեր հիմնական աղբյուրները ՀՅԴ ՄՏԿ-ն եւ «Սնարք» լրատվական գործակալությունն են:

– Ո՛չ, հիմնականը մեր սեփական աղբյուրներն են, որոնք պարտավոր չենք նշել: Մեզ հետ նաեւ համագործակցում են ԱԻՄ-ի լրատվական կենտրոնը, պաշտոնական լրատվական աղբյուրները: Համագործակցության վերաբերյալ նախնական պայմանավորվածություն կա նաեւ ՌԱԿ-ի ՄՏԿ-ի, նախկին Խորհրդային Միության լրատվական տարբեր գործակալությունների հետ:

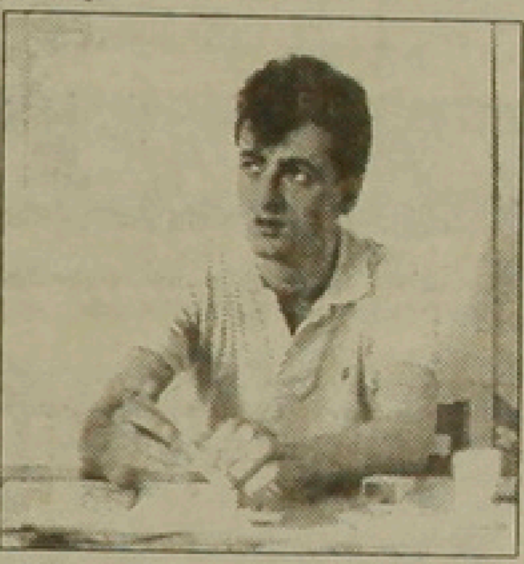

– «Հայ լուր»-ը շատերը նմանեցնում են «Վեստի» ծրագրին: Ինձ համար այդ նմանությունը սահմանափակվում է նյութերի մատուցման խիստ որոշակի միտումնավորությամբ եւ հավակնոտությամբ:

– Աշխարհի բոլոր լրատվական ծրագրերը նման են իրար: «Վեստի»-ն էլ նման է CNN-ին, «Լրաբեր»-ը՝ «Վրեմյա»-ին – ոչ մասնագիտական առումով, այլ սկզբունքների: Ի վերջո, հեռուստատեսային նույն ժանրն է: Ի դեպ, մենք դեռ «Վեստի»-ի ոչ մի սյուժե չենք հաղորդել, իսկ հակառակը հաճախ է պատահում:

– Ձեր հաղորդումները ողբերգական շեշտով սկսում «Այնուամենայնիվ, մենք եթերում ենք» ու նույն շեշտով էլ ավարտում եք «Հուսով ենք, որ հնարավորություն կունենանք ձեզ հանդիպելու եւ վաղը, եւ բոլոր մյուս օրերին»: Պատճառները խիստ ծանրակշի՞ռ են, թե՞ հալածվածի լուսապսակը սեփական վարկը բարձրացնելու միջոցներից մեկն է:

– Եթե նաեւ ասեինք այն բոլոր դժվարությունների մասին, որ մեր առջեւ ծառանում են, ողբը շատ ավելին կլիներ եւ հալածվածի կերպարն էլ՝ ավելի ամբողջական: Բայց համաձայն եմ, որ սա հեռուստադիտողի խնդիրը չէ եւ պետք չէ նրան ավելորդ հարցերով ծանրաբեռնել: Ուղղակի, երբեմն մեր նյարդերն էլ չեն դիմանում:

– Ու նաեւ, անկախ ձեր առջեւ ծառացած դժվարություններից՝ «Հայ լուր»-ը, նույնիսկ 3 ժամյա դեկորատիվ հեռուստատեսության պայմաններում, ամեն օր եթերում է:

– Սկզբում էինք մեծ դժվարությամբ ներս մտնում: Հետո փորձեցին մեզ փակել: Առայժմ կարծես թե հաշտվել են մեր գոյության հետ, բայց հիմա էլ այլ արգելքներ կան՝ բենզինով չապահովելուց մինչեւ թղթակիցներին ահաբեկելու բազմաթիվ դեպքերը: Օրինակնե՞ր... Քաղխորհրդի նստաշրջանի ժամանակ փոխքաղաքապետ Ալբերտ Բաղդասարյանը բազմաթիվ սպառնալիքներ էր ուղղել մեր թղթակից Գնել Նալբանդյանին: Անհայտ անձինք հեռախոսազանգեր մեր մյուս թղթակից Դավիթ Մաթեւոսյանին, անձամբ ինձ: Տարբեր ըսպառնալիքներ մեր հաղորդավար Վահան Հովհաննիսյանի հասցեին...

– Եւ ձեր հաղորդումներում, եւ հարցազրույցներում անընդհատ շեշտում եք, որ «Հայլուր»-ը դեռեւս կատարյալ չեք համարում եւ հույս ունեք այն ավելի լավացնելու: Բայց իր ընդամենը մեկ ամսյա գոյության համեմատ «Հայլուր»-ում արդեն ձեւավորված որոշակի կաղապարներ կան, ու, ըստ ամենայնի, ստեղծագործական առումով աճելու հեռանկարները չնչին են: Ի՞նչ դիսի փոխվի «Հայ լուր»-ում:

– Մեր լուրերի հիմնական մասը վերաբերում է Երեւանին: Սա հետեւանք է տեխնիկական հնարավորությունների, որոնք պայմանավորում են ստեղծագործական շատ հարցեր: Հուսով եմ, հնարավորություն կունենանք մեր սպասարկու լրատվական կենտրոնն ունենալու: Այդ ուղղությամբ աշխատանքներ արդեն տարվում են: Թղթակցական կետ ենք բացել Արցախում, «Հայ լուր»-ի այդպիսի կետեր պիտի բացվեն նաեւ այլ տեղերում: Ուրեմն, կմեծանա լրատվության ծավալը:

Հետո, մեր աշխատակիցների մեծ մասը հեռուստատեսություն են եկել «Հայ լուր»-ում աշխատելու համար: Դեռ չենք գտել մեր հիմնական հաղորդավարին: Կարելի է ասել, որ մեր ծրագրերում փորձարարական շատ բաներ կան:

Ինձ էլ դուր չի գալիս, ինչպես նշեցիք, մեր ծրագրում առկա որոշ միտումնավորությունը: Բայց լրագրողները երիտասարդ են՝ մի քիչ էլ նաեւ գործում է ինքնապաստատության բնազդը:

«Հայ լուր»-ը պիտի ավելի հանգիստ դառնա՝ ավելի քիչ մեկնաբանություն, ավելի շատ լրատվություն: Այնպես որ, մենք դեռ աճելու տեղ ունենք:

Հուսով եմ, որ երբ լուծվեն տեխնիկական ու մասնագիտական որոշ հարցեր, մոտ ժամանակներս «Հայ լուր»-ը կդառնա այն, ինչ ես ուզում էի տեսնել, ինչի համար ստեղծվեց այն: ■

«Ես պատմության մեջ եմ ընկել»,

ասում է երկրի նախագահի խորհրդական Գեորգի Պրյախինը

Սկզբնական շրջանում Պրյախինի ազգանունը մինչեւ անգամ չէր նշվում այն մարդկանց ցուցակում, ովքեր պետք է օգնեին Ռաիսա Գորբաչովային՝ գրելու իր «Հուսով եմ» գիրքը: Դա պատրաստվում էին անել շատ հայտնի մարդիկ, որոնց անունները Պրյախինը չցանկացավ հայտնել: Այնուամենայնիվ, մեկ տարի առաջ, նախագահի շրջագայություններից մեկի ժամանակ նրա կինն առաջարկեց Գեորգի Պրյախինին, որ այն ժամանակ ԽՄԿԿ Կենտկոմի մամուլի կենտրոնի վարիչն էր, միասին աշխատել գրքի վրա:

Ռաիսա Գորբաչովան իր ընտրությունը բացատրեց այսպես.

«Նախ դուք ծնվել եք Ստավրոպոլյան երկրամասում, եւ երկրորդ՝ դուք չորս աղջիկների հայր եք»:

Գեորգի Պրյախինը այդպես էլ չհասկացավ, թե ինչպես իր երեխաները օգնեցին պրեզիդենտի կնոջը՝ կատարելու իր ընտրությունը: Ինչ վերաբերում է Ստավրոպոլյան երկրամասում նրա ծնված լինելուն, ապա իր իսկ խոսքերով ասած, դա իրեն օգնում էր ճանաչելու այն տեղերը, որոնք նկարագրում էր Ռաիսա Գորբաչովան: Պետք է ասել, որ Պրյախինը Գորբաչովի հետ անձամբ առաջին անգամ հանդիպել է 1988 թ.-ի դեկտեմբերին Հայաստանում, անմիջապես երկրաշարժից հետո: Նրանց միմյանց ներկայացրեց Նիկոլայ Ռիժկովը: Դրանից հետո Պրյախինը ուղեկցում էր Գորբաչովին նրա բոլոր ուղեւորությունների ժամանակ:

Գեորգի Պրյախինի աշխատանքը Ռաիսա Գորբաչովայի հետ սկսվեց նրանից, որ նրա ետեւից ուղարկվեց կոմենդանտի մեքենան, որը նրան տարավ Գորբաչովների քաղաքամերձ տունը: Պետության առաջին տիկինը նրան դիմավորեց ջինսե տաբատով եւ սվիտերով: Ռաիսա Գորբաչովան շատ ծանր հիվանդ էր անգինայով, բայց, այնուամենայնիվ, որոշեց աշխատել: Մի ամբողջ տարի Պրյախինը գալիս էր Գորբաչովայի մոտ ամեն օր երեկոյան ժամը 6-7-ը եւ գնում էր ժամը 11-ի մոտ: Նրանք աշխատում էին նախագահի աշխատասենյակում, որտեղ Պրյախինին պարզեցնում էր գրքերի առատ ծավալ-ը, դրանց արտակարգ համակարգվածությունը: Ի միջի այլոց, առավել լիակատար էր այստեղ Ռուսաստանի պատմությանը վերաբերող գրականությունը: Դարակներից մեկի վրա կար մի գրություն. **«Բարեկամներ, խնդրում եմ գրքերը դնել իրենց տեղը»**: Դա գրել էր Ռաիսա Գորբաչովան իր ընտանիքի անդամների համար:

Ոչ մի ճաշ կամ ընթրիք Գորբաչովների տանը Պրյախինի այնտեղ եղած ժամանակ չէր տրվում: **«Մենք խմում էինք թեյ,**- ասում է Գեորգի Պրյախինը,- **կոնֆետներով կամ բուտերբրոդներով: Ռաիսա Մաքսիմովնան երբեք ինձ չի ընդունել վատ սանրված մազերով կամ թափթփված հագուստով, եւ, իհարկե, միշտ չէր ջինսով լինում: Մի անգամ ես նրան տեսա վրան վառ ծաղիկներ ասեղնագործած սեւ ժակետով: Ասացի, որ իրեն շատ է սազում, իսկ նա ասաց, որ դա նվեր է»:**

Իմ գործն այդ գրքում,- ասում է Գեորգի Պրյախինը,- կազմում է ընդհանուր տեքստի մոտ մեկ տասներորդը: Իմ տպավորություններից ես գրում էի նաեւ ծանոթագրություններն ու ենթագրերը: Աշխատանքը գրքի վրա ընթանում էր սովորաբար հետեւյալ կարգով. Պրյախինը նախագահի կնոջը տալիս էր իր կարծիքով վիճելի հարցեր, իսկ միաժամանակ հետո ծայնագրում էր նրա պատասխանները:

– Ի միջի այլոց, դրանք իմ հարցերի հակիրճ պատասխանները չէին: Օրինակ, Ռաիսա Գորբաչովան անուններով հիշում էր այն մարդկանց, ում մոտ իրենք Ստավրոպոլում վարձով էին ապրել, ընդհանուր բնակարանի իրենց հարեւաններին, այն բժշկին, որն օգնում էր նրան խնամել դստերը հիվանդանոցում եւ հետո էլ՝ տանը: Ռաիսա Մաքսիմովնան գրքի վրա աշխատում էր մոլագարի պես՝ մի կողմ թողնելով խոսքի ցուցադրական այն տոնը, որով նա խոսում է հեռուստախցիկի առաջ: Նա ձգտում էր լինել ավելի զգացմունքային, ավելի անկեղծ՝ փորձելով մի կերպ բացատրել ընթերցողի հետ այն չհասկացվածության առիթով, որ գոյություն ունի նրա եւ մեր հասարակության մի որոշակի մասի միջեւ: Ես փորձել եմ համոզել Ռաիսա Գորբաչովային գիրքը գրել ավելի ռոմանտիկ ոճով, բայց նա չըհամաձայնեց: Ռաիսա Գորբաչովային առաջին հերթին հետաքրքրում էին ճշմարտությունն ու ստույգությունը: Նա հաճախ լինում էր անզիջում: Օրինակ, ես նրան խնդրեցի գրքում զետեղել մի դրվագ այն մասին, որ նա ինձ զարմացրել է: Սկզբում նա հրաժարվեց, բայց քիչ հետո կտրականապես մերժեց, ասելով, որ մենք մի ծայրահեղությունից մյուսն ենք գնում: Բանն այն է, որ գրքում Ռաիսա Գորբաչովան բավականին շատ է գրում ուղղափառ եկեղեցու, սրբերի ու ռուսական եկեղեցու մեծերի հետ իր հանդիպումների մասին: Նրան թվում էր, որ գաղտնի ծելի հետ կապված այդ պատմությունը կըստեղծի տպավորություն, թե նա հավատացյալ է, իսկ դա հեռու է իրականությունից:

Երբեմն աշխատանքի ժամանակ զանգահարում էր նախագահը: Դրանք սովորական զանգեր էին՝ աշխատանքի ընթացքի եւ առողջության մասին հարցերով:

Այս տարվա փետրվարին գրքի աշխատանքներն ավարտվեցին, սակայն Ռաիսա Գորբաչովան երբեմն հեռախոսում է Պրյախինին: **«Մեր խոսակցությունները,**- ասում է նա,- **գրքի քննարկման շրջանակներից հաճախ դուրս են գալիս»:** Բայց Պրյախինը չցանկացավ ավելի կոնկրետ որեւէ բան ասել այդ առիթով, պատճառաբանելով, որ դրա մասին ինքը գիրք կգրի: Չնայած հաճախակի հեռախոսային խոսակցություններին, նրանք գրքի ավարտից հետո հանդիպել են ընդամենը մեկ անգամ, այն ժամանակ, երբ Միխայիլ Գորբաչովը իր խորհրդականների համար ընթրիք էր կազմակերպել: Պրյախինը եկել էր կնոջ հետ, որն առաջին անգամ էր մասնակցում այդպիսի միջոցառման: Ռաիսա Գորբաչովան մոտեցավ նրանց եւ ասաց Պրյախինի կնոջը. **«Դուք շատ լավ ամուսին ունեք»**: **«Դուք նույնպես»**, պատասխանեց Պրյախինան:

Նախագահի խորհրդականը պատկերացում չունի, թե հոնորարի որ մասն է ինքը ստանալու, չգիտի, թե դա մոտավորապես ինչ գումար է լինելու: Սակայն նա վստահ է, որ Ռաիսա Գորբաչովան այս հարցում նույնպես նրբանկատություն կդրսեւորի: Գրքի աշխատանքն ավարտելուց անմիջապես հետո նա դարձավ նախագահի՝ հումանիտար հարցերով խորհրդականը:

«Ես չեմ հրաժարվում,- ասում է Պրյախինը,- **որ Ռաիսա Գորբաչովայի հետ իմ աշխատելն ազդել է նախագահի որոշման վրա: Սակայն ուզում եմ խնդրել նրանից՝ ազատել ինձ զբաղեցրածս պաշտոնից: Ուզում եմ նորից զբաղվել ժուռնալիստիկայով, գրել իմ գրքերը»:** ■

digitised by A.R.A.R.@

«Նրա թագը, նրա գահը եւ ամեն ինչը»

Օզալի դարաշրջանը ավարտվեց, երբ իշխող «Մայր Հայրենիք» կուսակցությունը կորցրեց խորհրդարանում իր մեծամասնությունը: Իսկ Դեմիրելը ձգտում է վրեժի

Ուժեղ ղեկավարների գահընկեցությունը իրավական ժողովրդավարության զուգակցի հակազդեցություններից է, երբ նրանք անհանգստացնող են դառնում այլեւս: Նույնիսկ Չերչիլի ու Շառլ դը Գոլի նման ազգային հերոսների ընտրությունների միջոցով ժողովրդական մերժման խայտառակ [illegible] չխնայվեց: Անցյալ շաբաթ դա պատահեց Թուրքիայի նախագահ Թուրգութ Օզալին, որին իր զոռոզ ղեկավարման համար տրվել էր «Սուլթան» մականունը: Թեեւ նրա նախագահական ժամանակաշրջանը տեւելու է մինչեւ 1996 թիվը, բայց նրա իշխող «Մայր Հայրենիք» կուսակցությունը կորցրեց իր մեծամասնությունը խորհրդարանում, նախագահին թողնելով քաղաքականապես հաշմանդամ վիճակում: «Ճշմարիտ ուղի» պահպանողական կուսակցության ղեկավար, 67-ամյա Սուլեյման Դեմիրելի համար հաղթանակը վրեժ էր քաղաքական մի բռնամոլ դեմ, որին նա երդվել էր վտարել իշխանությունից եւ որը կարող է սահմանադրական տագնապ ստեղծել երկրում:

Սակայն 27,1 տոկոս քվե ապահոված Դեմիրելը այժմվանից կոալիցիոն կառավարություն կազմելու համար քաղաքական այլանս է փնտրում: Անմիջական հեռանկարը մնում է քաղաքական ծփորության ժամանակաշրջանը:

«Օզալի դարաշրջանը վերջ գտավ», տեղի է տալիս նախագահը: Այդ դարաշրջանը ականատեսը եղավ ութ տարվա պատմական փոփոխությունների: Տնտեսական կասարի աճի (9,2 տոկոս, անցյալ տարի) ժամանակաշրջան, որի ընթացքում Օզալը Արեւմուտքի առաջ լայն բացեց Թուրքիան, իր երկրի գյուղացիներին թողնելով ընդգրկվելու դրամատիրության ազատ շուկայական հարաբերությունների մեջ եւ Ծոցի պատերազմում պաշտպանելով Մ. Նահանգների գլխավորությամբ դաշնակիցներին դրանով իսկ դառնալով Բուշի մոտիկ ընկերը:

Թուրքիան գուցե այլեւս կարիքը չունի Օզալին ու նրա ամուր ձեռքի ոճին, բայց այնուամենայնիվ նրան կորցնելու են Արեւմուտքի իր դաշնակիցները: Լինելով իսլամական մի երկրի աշխարհական տեսակետի ղեկավարը եւ ժողովրդավարության նորաձեւ հանձնառու անձնավորություն, Օզալը 70 տասամյակների ռեժիմների ընթացքում ցույց տվեց Թուրքիայի ռազմավարական նշանակությունը Արեւմուտքի համար: Ավելին քան երբեւէ, նա Արեւմուտքին քաջալերեց իր երկրի դեպի Մերձավոր Արեւելք կամուրջ լինելու անհրաժեշտությունը, իսլամական աշխարհականության հակադասակշիռ օրինակով:

Լինելով ՆԱՏՕ-ի երբեմնի հարավային պահակը, Թուրքիան սառը պատերազմի խասային արդյունքում, այժմ կենսական ուժ է կայունության տեսակետից, մի ժամանակահատվածում, որտեղ բռնությունն ու անկայունությունը, բնեւ հատուկ են Մերձավոր Արեւելքին, տարածվում են նաեւ Բալկաններում եւ Խ. Միությունում:

Չնայած այն բանին, որ Վաշինգտոնում եւ Եվրոպական որոշ մայրաքաղաքներում Օզալը նկատվում էր իր երկրի մեծագույն ղեկավարներից մեկը, Քեմալ Աթաթուրքի կողքին, բայց դա ոչինչ չնշանակեց թուրք քվեարկողների համար: Նրանք Օզալին պատժեցին գլխավորապես իր հովանավորյալների եւ իր ընտանիքին ու ընկերներին ընծայած հովանավորության համար: Նա մեղադրվեց երկրում տարեկան 70 տոկոսի հասնող արժեզրկման համար, որը խորացրեց հարուստների եւ աղքատների միջեւ առաջացած վիհը:

Այսպիսով, թուրքերը նրան պատժեցին հին մտածողությամբ քաղաքական մի գործչի ընտրությամբ, որը 60-ական եւ 70-ական թվականներին 6 անգամ վարչապետ է եղել: Դեմիրելը այս անգամ վերադառնում է կոալիցիոն կառավարությամբ, որը նույնքան փխրուն է, որքան նրա գլխավորած 1980 թվի փոխրամասնական կառավարությունը, երբ զինվորականները խլեցին իշխանությունը ձգմելու համար գրեթե քաղաքացիական պատերազմի համար աջերի ու ձախերի մոլեգնած պայքարը: Այդ այն ժամանակ էր, երբ Դեմիրելը տնտեսական [illegible] խորհրդական Օզալը նկատեց իր կարիերայի բողբոջումը [illegible] Դեմիրելը [illegible] զրկեց Օզալին «թագից, գահից ու ամեն ինչից»:

Այս անգամ, Դեմիրելը բացի առաջ եկող արժեզրկումից, ծանրաբեռնված է նաեւ բյուջեի 6 միլիարդ դոլար պակասով եւ 44 միլիարդ դոլար արտաքին պարտքով, որոնք երկուսն էլ ստիպելու են նրան դիմելու ոչ ժողովրդական միջոցների: Նա չի կարողանալու հարգել քարոզչական արշավի ընթացքում իր տված խոստումները, որոնցից որեւէ մեկի կատարման դեմքում տուժելու է տեսական զանգը: Դեմիրելը սիրում է իր ընտրողներին խոստանալ երկու բանալի. մեկը տան համար, մյուսն էլ ինքնաշարժի:

Օզալը սակայն իր հետեւում է թողել արժեքավոր մի ժառանգ, որից Դեմիրելը կարող է միայն օգտվել: *«Դա երկրում քաղաքական արմատական համաձայնությունն է»*, ինչպես ասում է Թուրքիայում ամենաազդեցիկ թերթերից մեկի *«Ջումհուրիյեթի»* խմբագրապետ Հասան Քեմալը: *«Բանալին չի կարող հետ դարձվել: Բազմակուսակցական ժողովրդավարական համակարգն այստեղ է մնալու համար: Բոլոր կուսակցությունների համար, բացի արմատականներից, առաջնային խնդիր է եվրոպական ընկերության միանալը: Մենք միեւս գնացքում ենք»*, ասում է նա: Նույն լայն համաձայնությունը վերաբերում է նաեւ տնտեսությանը: Ինչ էլ լինի, Դեմիրելի վերապահությունները անսանձ կապիտալիզմի եւ նրա հակումները տեսական հսկողությամբ տնտեսության նկատմամբ, նա ստիպված է առայժմ հետեւելու Օզալի շուկայական տնտեսության քաղաքականությանը:

Ավելի բաժանարարը եւ այս բոլորի մեջ ամենադյուրջը քուրդ անջատողականների հետ արյունալի պատերազմն է, որը ծավալվում է երկրի աղքատ հարավ-արեւելյան մասում, որտեղ Թուրքիայի 12 միլիոն քրդերից 5 միլիոնն է ապրում: Օզալը փորձեց երկխոսություն սկսել նրանց հետ, նույնիսկ առաջարկելով ճանաչել նրանց լեզուն, որը ցնցող միտք է թուրքերի համար: Սպասվում է, որ տոկուն ազգայնական Դեմիրելը ավելի խիստ կլինի քրդերի նկատմամբ, նույնիսկ հնարավոր է, որ նա ընտրի հարցի զինվորական լուծումը: Քրդական հարցը կարող է մինչեւ անգամ խախտել նոր կառավարության կազմումը Սոցիալ-դեմոկրատական ժողովրդական կուսակցության հետ, որը երրորդ տեղը գրավեց ընտրություններում: Ղեկավարվելով Ֆիզիկայի պրոֆ. Էրդալ Ինյոնյուի կողմից, որի հայրը Թուրքիայի երկրորդ նախագահն էր 1938 թվին, այդ կուսակցությունը Դեմիրելի հետ շատ հարցերում համաձայն է, բայց պաշտպանում է քրդերի մշակութային ինքնության ճանաչումը եւ նույնիսկ առաջադրել է խորհրդարանում 20 քուրդ պատգամավորների թեկնածությունը:

Դեմիրելը կարող է որպես գործակից ընտրել իսլամական Բարօրություն կուսակցությունը, որը 16,8 տոկոս է շահել ընտրություններում, ուժեղ երեւացող, բայց ըստ քաղաքական մեկնաբանների Թուրքիայում լուրջ արմատականության սպառնալիքի բացակայության մի կուսակցություն, որի հետ գործակցության դեպքում Դեմիրելը հանդիպելու է իր կուսակցության աշխարհական գործիչների դիմադրությանը: Օզալի «Մայր Հայրենիք» կուսակցության հետ կոալիցիա կազմելու հավանականությունը ի սկզբանե մերժվեց դուրս եկող վարչապետ Յըլմազի կողմից:

Դեմիրելի բուռն հաղթանակը մյուս կողմից սահմանափակում է նրա ստացած վստահության քվեն: Քարոզչական արշավի ընթացքում սահմանադրության փոփոխման ճանապարհով Օզալին գահընկեց անելու նրա խոստումը չի արժանանալու խորհրդարանի աջակցությանը: Դեմիրելը կոչված է չափավոր եւ ոչ թարթռուն լինելու, ինչպես նրա նախորդը, որպեսզի կարողանա նորոգել իր երկրի մաշված տնտեսությունը, հեստղնդելու կիսատ մնացած տնտեսական եւ դեմոկրատական բարեփոխումների գործը եւ այս բոլորի հետ միասին ապահովեցնելու միջին մարդուն, որ Թուրքիայում դրամատիկ փոփոխությունների պահին դուրս է նայում նաեւ իր շահերի համար:

Time

«Ես Թուրքիայի առաջին քուրդ կին երեսփոխանն եմ»

Հոկտեմբերի 20-ին Թուրքիայի խորհրդարանի ընտրություններում Էրդալ Ինյոնյուի ղեկավարած Սոցիալ-դեմոկրատական ժողովրդավարական կուսակցությունը իր հազիվ հավաքած 88 տեղերով (խորհրդարանն ունի 450 տեղ) ընկավ Թուրքիայի երրորդ կուսակցության աստիճանին, կորցնելով նախապես իր ունեցած երկրորդ տեղը:

Սակայն դրա փոխարեն նույն կուսակցության շնորհիվ Թուրքիայի մեջ առաջին անգամ Թուրքիայի Ազգային մեծ մեջլիսի երեսփոխաններ ընտրվեցին քսան քուրդ ներկայացուցիչներ: Նրանց մեջ էր նաեւ մի կին՝ տիկ. Լեյլա Զանան: Նա Դիարբեքիրի (Տիգրանակերտ) քաղաքապետ Մեհդի Զանայի կինն է: Քրդերը Դիարբեքիրը համարում են առաջիկայում ստեղծվելիք թրքական Քրդստանի մայրաքաղաքը:

Դիարբեքիրի նախկին քաղաքապետ Մեհդի Զանան այն քրդերից էր, որոնք անցյալում կարողացել էին Թուրքիայում ղեկավար որոշ աստիճանի բարձրանալ: Սակայն թրքական կառավարությունները նրան համարել են թուրք, նրան քանիցս հետապնդել, բանտարկել, տանջել ու չարչարել: Այսօր Մեհդու կինը պաշտոնապես դարձել է առաջին քուրդ կին երեսփոխանը:

«Չի կարելի այլ կերպ մտածել ու անջատել քուրդ կինը քուրդ ժողովրդից: Իմ ժողովրդի անցկացրած եւ մինչեւ այսօր ապրած վայրագությունները ես պիտի փոխանցեմ մեջլիսի ամբիոններին, բարձրախոսներին: Ես քուրդ ժողովրդի մի մասնիկն եմ: Երեսփոխան ընտրված իմ մյուս ազգակիցներից, գաղափարակիցներից ունեցած միակ տարբերությունն այն է, որ ես կին եմ: Իմ երեսփոխան ընտրվելը ուրախացրեց քուրդ կանանց:

Թեկնածության ժամանակ ինձ շատ օգնեցին 4-ից մինչեւ 80 տարեկան քուրդ ժողովրդի ներկայացուցիչները: Նրանք ինձ իրենց գրկում սեղմեցին:

Սոցիալ-դեմոկրատական կուսակցության հովանու տակ կարողացանք ընտրվել ու առաջին անգամ լինելով, մեջլիս մտնք գործեց մի քուրդ կին երեսփոխան:

Նրան մենք կրախվենք, կամ ոչ, դա այս կուսակցության առաջա վերաբերմունքը ցույց կտա: Մենք պիտի սատարվենք մեր ընդունած ընդհանուր ռուսման համաձայն»:

Այսպիսով, երկու երեխայի մայր, եվրոպական կրթություն ստացած Լեյլա Զանան մուտք է գործում թրքական մեջլիս, ուր մի երեսուն տարի առաջ հայերս էլ կարճ ժամանակ ունեցել ենք մի երեսփոխան (1960-ական թվականներին ՌԱԿ-ի համակիր-գործարար մարդ՝ պրն. Մկրտիչ Շիլինձյանը):

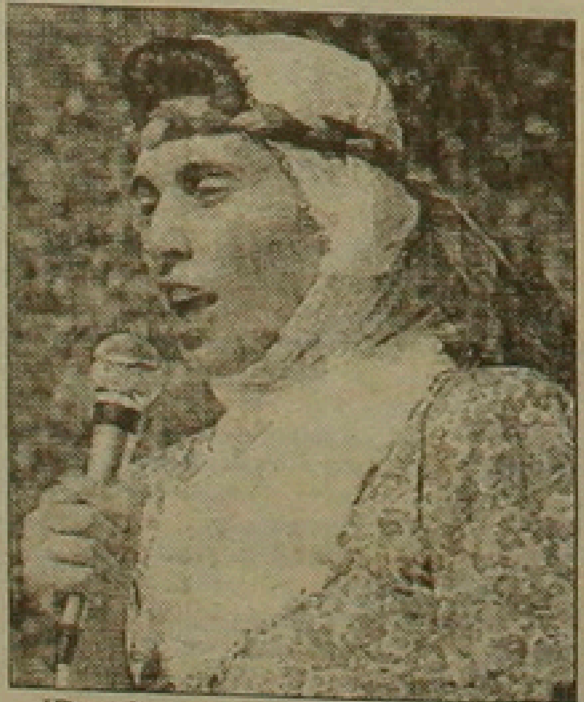

Մեր ընթերցողներին հիշեցնենք, որ դեռ մեկ տարի առաջ Թուրքիայում արգելված էր «քուրդ» բառն օգտագործել: Քրդերեն խոսելը, երգելը, գրել-կարդալը պարզապես ավարտվում էին Թուրքիայի *«չափազանց հյուրասեր»* բանտերի այցելությամբ:

Թրքական ամենակարեւոր հանրագիտարաններում «քուրդ» բառի դիմաց նշվում էր *«լեռնային թուրք»*, իսկ «քրդերեն»-ի դիմաց *«Թուրքիայի հարավային, եւ հարավ-արեւելյան շրջաններում խոսված թրքերենի մի բարբառ»*:

Նախկինում էլ Թուրքիայի խորհրդարանում ընտրվել են քուրդ երեսփոխաններ, բայց ոչ որպես քուրդ, այլ «թուրք»: Նրանցից մեկը նույնիսկ եղել էր նախարար:

Սուլեյման Դեմիրելի նախկին Արդալեթ (Արդարության) կուսակցության անդամ էր պրն. Շերաֆեդդին Էլչին: Դա 1960 թ. սեպտեմբերի 12-ի ռազմական հարվածից առաջ էր: Մի օր Շերաֆեդդին Էլչին, չդիմանալով, մեջլիսի ամբիոնից ասաց. *«... Թուրքիայում իհարկե կան քրդեր, ես էլ քուրդ եմ»*: Իհարկե, սրան հետեւեց ահավոր մի աղմուկ:

Այս խոսքերից մի քանի ամիս անց տեղի ունեցավ մեզ բոլորիս ծանոթ 1980 թ. սեպտեմբերի 12-ի թրքական բանակի կողմից կատարված պետական հարվածը:

Շերաֆեդդին Էլչին էլ իր ամիսներ առաջ կատարած աննախընթաց հայտարարության համար, հակառակ իր խորհրդարանի երեսփոխան եւ նույնիսկ նախարար լինելուն, տասնյակ հազարավոր մարդկանց նման ձերբակալվեց ու բանտարկվեց:

Իսկ այդ ժամանակների թրքական օրենքների համաձայն այն հմարվում էր որպես *«անջատողականության»* քարոզ եւ *«թրքական պետական ամբողջականությանը»* վնաս հասցնող արտահայտություն:

Բայց այսօր, 1991 թ. Թուրքիայի քրդերը կարողանում են որպես քուրդ խորհրդարանում երեսփոխան ընտրվել եւ երեսփոխանական թեկնածուների համար ճանաչված օրինական ընտրարշավի ժամանակ, այն է շաբաթներ ու ամիսներ, հրապարակներում քրդերեն խոսել, ճառեր անել, երգել ու պարել:

Ռաֆֆի Յորուն Սրապ

Արարաս լեռան ոսկին

Ո՞ւմ կղասկանի այն

Ոսկու հետախուզության աշխատանքները Թուրքիայում տարիներ շարունակ իրականացվել են գլխավորապես օտարերկրյա ընկերությունների կողմից, որոնցից շատերը սակայն կարճ ժամանակում հիասթափվել են, վաստնելով աշխատանքների համար հատկացված գումարը, ձեռնունայն հեռացել են երկրից: Բայց ահա, ոսկու հետախուզության գծով աշխարհի ամենահեղինակավոր ընկերություններից երկուսը, հանձինս հարավ-աֆրիկյան **«Անգլո-Թուր»** եւ ավստրալա-գերմանական **«Եւրոգոլդ»** ընկերությունների, հայտնաբերել են ոսկու հարուստ պաշարներ Թուրքիայում: Նրանց հաջողությունները խթան են հանդիսացել իտալական **«Ռիոթուր»**, կանադական **«Կոմինկո»**, հոլանդական «Նյու Մոնթ» ընկերությունների համար, որպեսզի նրանք եւս մասնակցություն ցուցաբերեն այդ աշխատանքներին:

«Եւրոգոլդ» ընկերությունը Էգեյան ծովի առափնյա շրջանում՝ Օվաջիքում, որ Բերգամայից ոչ հեռու է գտնվում, հայտնաբերեց ոսկու հանք, որի շահագործման համար 30 միլիոն դոլարի ներդրում կատարեց: Նախնական հաշվարկներով, հանքից արդյունահանվելու է տարեկան 3 տոննա ոսկի եւ նույնքան էլ արծաթ: Ինչ վերաբերում է հարավ-աֆրիկյան «Անգլո Թուր» ընկերությանը, ապա նա հետախուզական աշխատանքներ կատարելով Տրապիզոնից Ռիզե ընկած հատվածում, հասել է դրական արդյունքների:

Գոհացուցիչ են նաեւ Էթի-Բանկի հետ համատեղ գործող օգտակար հանածոների հետախուզության գլխավոր վարչության կողմից Օրդուի ու Արդվինի շրջանում տարվող աշխատանքները: Վերոհիշյալ վարչության տվյալներով Թուրքիայի ընդերքում գտնվող ոսկու պաշարները շուրջ 65 տոննա են: Այդ ամենով հանդերձ, ոսկու հետախուզության աշխատանքներն, ըստ **«Հյուրրիյեթ»**-ի, այնուամենայնիվ, անբավարար են, քանի որ աչքաթող է արվում Արարաս լեռը: «Խ. Միությունը,- գրում է թերթը,- **համաշխարհային ոսկու առեւտրի հսկաներից է: Ոսկու հանքերի շահագործման գծով Միության կողմից Հայաստանում հսկայական աշխատանքներ են կատարվել, իսկ Արարաս լեռան ստորոտում նույնիսկ հետախուզություն անգամ չի արվել: Մինչդեռ հայտնի է դարձել, որ ոսկու հանքի երակները ձգվում են Հայաստանից մինչեւ Արարաս»**:

«Հյուրրիյեթ»-ի ենթադրությամբ, այդ աշխատանքները հավակնում է անցկացնել Խ. Միությունը: Միջազգային ոսկու առեւտրի գծով աչքի ընկնող թուրք մասնագետ Էրսին Փերքանը, դրականորեն գնահատելով Արարաս լեռան ստորոտում ոսկու հետախուզության ռուսական նախաձեռնությունը, իր հերթին նշում է. **«Հայաստանի ոսկու հանքերի շահագործումը ռուսների կողմից շատ արդյունավետ եղավ, նրանք հիմա մտածում են նույն բանը կատարել Արարաս լեռան շրջանում: Շուրջ 5-6 տարի առաջ ամերիկյան մի ընկերություն նախաձեռնություն ցուցաբերեց, բայց հետո հրաժարվեց, քանի որ հետախուզության իրականացման համար անհրաժեշտ էր 500 միլիոն դոլարի ներդրում կատարել»**:

Վահագ Չաքըյան

digitised by A.R.A.R.@

Պատրաստ՝ ստանձնելու իսլամական առաջնորդությունը

Իրանի ազերիները հեղափոխության մարտիկներ են սպանում

Անցյալ շաբաթ Բեյրութում ամերիկացի պատանդ Ջեսսի Թըրների ազատ արձակումը քիչ զարմանք առաջացրեց Թեհրանի Էստեղլալ հյուրանոցի լոբբիում թրեւ եկող մոլլաներին: Պաղեստինյան հեղափոխության պաշտպանության միջազգային համաժողովի 400 մասնակիցներից շատերը հենց լիբանանցի առեւանգիչներն էին: Նրանց համար ՄԱԿ-ի միջնորդությամբ պատանդների փոխանակման ծրագիրը կատարված իրողություն է: Նրանց ուշադրությունը կենտրոնացած էր Մադրիդում շարունակվող խաղաղության խորհրդաժողովի աշխատանքներին:

Թեհրանի համաժողովը հրավիրվել էր իրանական մեջլիսի կողմից՝ քննարկելու համար պաղեստինյան «Ինթիֆադայի» եւ հակաիսրայելյան ընդդիմության «իսլամացման» ուղիները: Հանդիպումը, ինչպես պատանդների ազատ արձակումը, հետեւանք էր Խ. Միության փլուզման եւ Մ. Նահանգների՝ Իրաքի դեմ պատերազմի հաղթանակի հետեւանքով Մերձավոր Արեւելքում դրամատիկ փոփոխությունների: Ավելի ստույգ, դա նշան էր Մերձավոր Արեւելքում ղեկավար դիրք գրավելու Իրանի ճիգերին: *«Հեղափոխության տասնամյակում Իրանը շատ նշանակալից դեր է խաղացել Մերձավոր Արեւելքում»*, ասում է Իրանի հակաարեւմտյան թեւի ղեկավար Հոջաթոլեսլամ Մոհթաշամին: Բայց վերջին երկու տարում Իրանի դերը մեծապես նվազեց: *«Մենք պատրաստ ենք վերստին կյանքի կոչելու այդ դերը»*, եզրակացնում է նա:

Իրանն այժմ դրամ եւ *«Մշակութային կցորդներ»* է ուղարկում այնպիսի հեռավոր երկրներ, ինչպիսիք են Գանան եւ Նիգերիան: Թայլանդից, Բիրմայից եւ Ինդոնեզիայից իսլամ ուսանողներ, կրթաթոշակ ստանալով, սովորում են իրանական Կում քաղաքում: Սուդանի արմատական ղեկավար Օմար Ալ Բաշիրը իր հավատարմությունը Բաղդադից տեղափոխել է Թեհրան, խոսվում է նաեւ այն մասին, որ Թեհրանը Խարթումում զինավարժության կայաններ է ստեղծել:

Իրանի քաղաքական ղեկավարները ճեղքվել են Արեւմուտքի հետ առճակատման կողմնակից Մոհթաշամիի եւ որոշ չափով իրատես նախագահ Ռաֆսանջանիի միջեւ: *«Իրանում չափավորներ չկան»*, ասում է Թեհրանում մի արաբ դիվանագետ: *«Բոլորը հավատում են, որ Իրանը իբրեւ գերհզոր ուժ ի վիճակի է ղեկավարելու իսլամական աշխարհը»*, ավելացնում է նա: Համաժողովի փակ նիստերի ընթացքում նրանք իսլամի հետեւորդներին հորդորում էին ամեն ինչ անել Մ. Նահանգների նախաձեռնությամբ Մադրիդում բացվող խաղաղության խորհրդաժողովը քայքայելու համար: *«Դուք պետք է որոշեք, թե որքան զենք ու զինամթերք է պետք պաղեստինցիներին, իսկ Իրանի բանակն ու հեղափոխության մարտիկները պատրաստ են առավելագույնս ներդնելու իրենց հնարավորությունները»*, հայտարարեց Ահմադ Խոմեյնին՝ հեղափոխության առաջնորդի զավակը եւ արմատականների ընտրյալը:

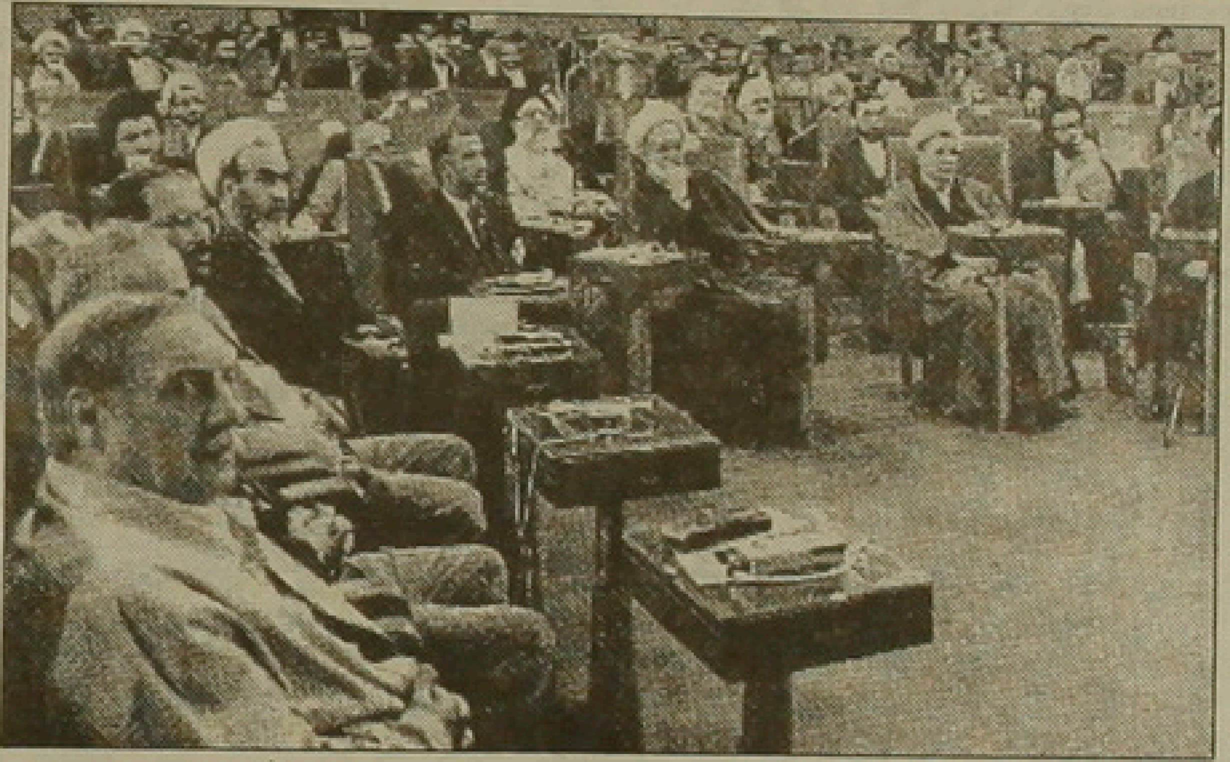

Բայց արդյո՞ք Իրանը այսուհետեւ եւս ի վիճակի է ազդելու լայն տարողության իրադարձությունների վրա: Հեգնականորեն, ինչպես դա կանխագուշակում են «հանձնված» արաբական վարչակարգերը, որոնք մասնակցում են Մադրիդի խորհրդաժողովին: Ըստ նրանց, Իրանը ճնշված է այն երկյուղից, որ իր երկրում գտնվող փոքրամասնությունները, հետեւելով հյուսիսային սահմանամերձ խորհրդային հինգ իսլամական հանրապետությունների օրինակին, կարող են ինքնավարություն պահանջել: Թեհրանում շշուկներ են պտտվում, թե Իրանի ազերիները գիշերները լեռնային ճանապարհների վրա սպանում են հեղափոխության մարտիկներին: Իրանի ղեկավարության ներսում պայքար մղող կողմերից ոչ մեկը պատասխան չունի երկրում փոքրամասնությունների աճող ազգայնական տրամադրությունների պոռթկման հարցին:

Մոհթաշամի-Ռաֆսանջանի պայքարը գնալով սրվում է: Անցյալ շաբաթ նախագահ Ռաֆսանջանին առաջարկեց մարտիկներ ուղարկել՝ պաղեստինցիների կողքին Իսրայելի դեմ կռվելու համար, համաժողովը ավելի ուշ համաձայնվեց մեկ միլիոն մարտիկների միջոցով ստեղծել *«Իսլամական բանակ»*, բայց պարզ չէ, թե որտեղ է կռվելու այդ բանակը: Բազմաթիվ պատվիրակներ անտեսեցին Ռաֆսանջանիի առաջարկը, դա դիտելով նրա կողմից մի փորձ իր տեղական լսարանին հավաստեցնելու համար, թե նա ավելի հեղափոխական է, քան իր կարծրթեւային ընդդիմախոսները: Ռաֆսանջանին հակակշիռ տակ է պահում իրանյան կառավարության օրենսդիր եւ գործադիր իշխանությունները: Իսկ երբ գարնանը կայանալիք մեջլիսի ընտրություններում նրան հաջողվի ընդդիմախոսների նկատմամբ մեծամասնություն ապահովել, նա պատրաստվում է ապացուցել իր հավատարմությունը Խոմեյնիի հեղափոխությանը: Ռաֆսանջանին սակայն շարունակում է ճնշումները Մոհթաշամիի վրա, որին նա երկու տարի առաջ վռնդել էր ներքին գործերի նախարարի պաշտոնից: Վերջին շաբաթներում Ռաֆսանջանիի տնօրինության տակ գտնվող սահմանադրության պաշտպանության խորհուրդը [illegible] Մոհթաշամիի վկայությունները: Նախագահի հակակշիռ տակ գործող կրոնական մի ատյան Մոհթաշամիին մեղադրել էր կառավարությանը զրպարտելու մեջ: Իշխանությունները հետաքննություն էին բացել այդ ընդդիմախոսների՝ իրենց բարեկամների հետ տնտեսական գործարքների մեջ մտնելու գործով:

Մոհթաշամին հայտնի է Լիբանանի *Հըզբոլլահի* կուսակցության հիմնադրության գործում իր գլխավոր դերով: *«Ես Հըզբոլլահը համարում եմ իմ զավակը: Ես միշտ պաշտպանելու եմ նրան»*, ասում է նա: *Հըզբոլլահը* առաջին կազմակերպությունն էր, որ արձագանքեց Իրանի կոչին՝ հարավային Լիբանանում երբեմն իսրայելցի զինվորների սպանությամբ եւ Իսրայելի ու նրա կողմից պաշտպանվող ջոկատների վրա հարձակվելով: Հակառակ Լիբանանի հարավում բարձրացող լարվածության եւ իսլամական *Ջիհադի* կողմից զգուշացման, որ Իսրայելը փոխվրեժից ելնելով կարող է խոչընդոտել պատանդների հետագա փոխանակումը, *Ջիհադը* մեկ այլ անգամ Բեյրութում հայտարարեց, թե Իսրայելում ձերբակալված արաբների հետ փոխանակման համար շուտով ազատ կարձակվեն արեւմտյան յոթ պատանդներ:

Շաբաթավերջին թվաց, որ համաժողովը ունենալու է անմիջական արդյունքներ: Լիբանանում *Հըզբոլլահը* անմիջապես ստացավ էական վճարումներ, մինչ հինգշաբթի գիշեր «մերժողական» պաղեստինցիները, որոնք հիմա դաշնակցել են Իրանի հետ, իրենց հակակշիռին ենթարկեցին Լիբանանի Սայդա քաղաքի պաղեստինցիների մի բնակավայր:

Թայմ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Աշոտ Խաչատրյանի օգնությամբ «Իսի Լեմուլինո»-ն բռնել է վերելքի ուղին

Մեր հատուկ թղթակից Ահարոն Բոյաջյանը Փարիզից հաղորդում է.

Աշոտ Խաչատրյանը 4-րդ հանդիպումն անցկացրեց *«Իսի Լեմուլինո»*-ի կազմում (2-ը՝ Ֆրանսիայի գավաթի խաղարկության, 2-ը՝ ռեգիոնալ առաջնության շրջանակներում), եւ մեր հայրենակիցները 4-րդ անընդմեջ հաղթանակը տարան:

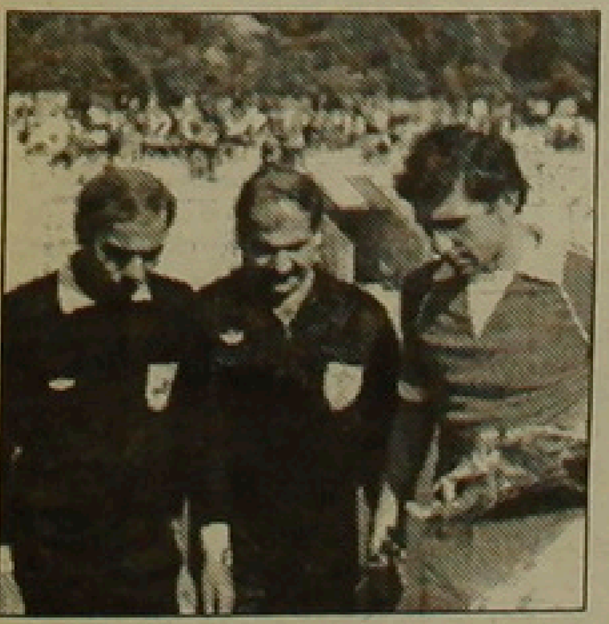

Մինչեւ «Արարատ»-ի ավագի Ֆրանսիա ժամանելը, «Իսի Լեմուլինո»-ն 12 թիմերի մրցաշարում 7-րդ տեղում էր, բայց վերջին 2 հաղթանակից հետո հիմա զբաղեցնում է 2-րդ դիրքը: Ես արդեն հայտնել եմ, որ նախորդ տուրում «Իսի Լեմուլինո»-ն 1:0 հաշվով հաղթել է *«Սեն Կլու»* թիմին: Նրա հաջորդ մրցակիցն էր *«Ջիլնոն-Կարեն»* թիմը, որն ընթանում էր 2-րդ տեղում: Հայ ֆուտբոլիստները հաղթեցին 2:0 հաշվով:

Վաղը «Իսի Լեմուլինոն» մրցելու է առաջատար՝ *«Ֆրեսո»* թիմի հետ: Հաջողության դեպքում հայկական թիմը դուրս կգա առաջին տեղ:

Ֆրանսիայի գավաթի խաղարկությունում «Իսի Լեմուլինո»-ն արդեն հաղթահարել է 4 արգելք՝ երկուսը Աշոտի մասնակցությամբ:

Հատկապես անհաշտ պայքար ծավալվեց գավաթային վերջին խաղում: Մրցակիցն էր *«Կորմեյ»* թիմը, որի կազմում հանդես էին գալիս Չեխոսլովակիայի բարձրագույն խմբի թիմերից հրավիրված 2 ֆուտբոլիստ:

Խաղի հիմնական ժամանակն ավարտվեց 1:1 հաշվով: Լրացուցիչ ժամանակում իր բարձր վարպետությամբ աչքի ընկավ Աշոտ Խաչատրյանը, որը հեռու տարածությունից շեշտակի հարվածով գրավեց «Կորմեյ»-ի դարպասը եւ 2:1 հաշվով կարեւոր հաղթանակ բերեց իր թիմին:

Գավաթի խաղարկության հաջորդ փուլում «Իսի Լեմուլինո»-ն մրցելու է 3-րդ դիվիզիոնի ներկայացուցչի հետ: ■

Հայ պատանիները Եւրոպայի առաջնության եզրափակիչում

Մինչեւ 18 տարեկան ֆուտբոլիստների ԽՍՀՄ հավաքականը, որի կազմում ընդգրկված են նաեւ արարատցիներ Արմեն Շահգելդյանը եւ Դանիել Մխիթարյանը, մրցակցի դաշտում 2:2 հաշվով ավարտելով հանդիպումը Չեխոսլովակիայի հավաքականի հետ, 12 հնարավորից վաստակեց 8 միավոր եւ անկախ մյուս հանդիպումների արդյունքներից, Եւրոպայի առաջնության խմբային ընտրական մրցաշարում գրավեց առաջին տեղը ու եզրափակիչի ուղեգիր ձեռք բերեց:

Հիշյալ պատանի ֆուտբոլիստներն արդեն «Արարատ»-ի հիմնական կազմի խաղացողներ են եւ Չեխոսլովակիա մեկնելուց առաջ մասնակցել են բարձրագույն խմբի առաջնության վերջին՝ «Դինամո» Մինսկ-«Արարատ» հանդիպմանը: Երկուսի հետ էլ կարելի է մեծ հույսեր կապել: ■

Գրոհում է Արտաշես Մինասյանը

Մոսկվայում շարունակվող ճատրակի տղամարդկանց ԽՍՀՄ բարձրագույն խմբի 58-րդ բաց առաջնությունում փայլուն է հանդես գալիս (այլ բառ չես ընտրի) ԽՍՀՄ երիտասարդ վարպետների նախկին չեմպիոն, երեւանցի տաղանդավոր միջազգային վարպետ Արտաշես Մինասյանը, որը 6 հանդիպումից 4-ը շահել է, 2-ը ավարտել ոչ-ոքի եւ 5 միավորով վստահորեն գլխավորում է մրցաշարային աղյուսակը:

Այսքան կարճ տարածությունում Արտաշեսը մեկ միավորով առաջ է անցել մոտակա մրցակիցներից: Իսկ դրանց թիվը հասնում է 11-ի, որոնցից ընդամենը երկուսն են գրոսմայստեր: Այդ այն դեպքում, որ 64 մասնակիցների կեսը գրոսմայստերներ են: Արտաշես Մինասյանը 6-րդ տուրում հաղթեց մոսկվացի Օլեգ Նիկոլենկոյին: Մեր հանրապետության մյուս երկու ներկայացուցիչները՝ գրոսմայստերներ Սմբատ Լպուտյանն ու աշխարհի պատանիների նախկին չեմպիոն Վլադիմիր Հակոբյանը վաստակել են 3,5-ական միավոր:

Մրցաշարի ավարտին մնացել է ընդամենը 5 տուր: Չեմպիոնին սպասում է «Լադա» մակնիշի ավտոմեքենա: ■

Հերթական հանդիպումները չկայացան

Նոյեմբերի 7-ին եւ 8-ին Երեւանի «Ուրարտու» բասկետբոլի տղամարդկանց ԽՍՀՄ առաջին խմբի առաջնության հերթական տուրում պետք է ընդուներ պոտենցիալ առաջատարներից մեկին՝ Ալմա-Աթայի ՍԿԱ-2 թիմին: Ցավոք, մրցակիցը ոչ միայն չժամանեց Երեւան, այլեւ նույնիսկ չբարեհաճեց հեռագրով կամ հեռախոսով տեղեկացնել չգալու մասին: Չէ՞ որ հյուրընկալող թիմը մրցակցին դիմավորելու, հյուրանոցում տեղավորելու, սննդով ապահովելու, խաղահրապարակը նախապատրաստելու եւ բազմաթիվ այլ հոգսեր ունի:

Այդ ամենը շատ տարօրինակ է, մանավանդ, որ հիմա թռիչքները կատարվում են ըստ չվերթների, եւ չգալու համար արդարացուցիչ ոչ մի պատճառ չկա: Պարզապես արդեն սովորական երեւույթ է դարձել, քանի որ շատ թիմեր անպատիժ են մնում:

Ինչեւէ, «Ուրարտու»-ն շարունակում է իր հաջող ելույթները: Երբ հաշվի առնենք, որ ըստ մրցակարգի անհարգելի պատճառով մրցավայր չժամանած թիմերին պարտություն է գրանցվում, այդ դեպքում «Ուրարտու»-ի 8 հաղթանակին կավելանա եւս նույնքան եւ նա կդառնա բացահայտ առաջատար: Բայց առանց դրա էլ «Ուրարտու»-ն աղյուսակը գլխավորողների թվում է: ■

Բասկետբոլի ԽՍՀՄ տղամարդկանց առաջնություն

Առաջին խումբ (առաջատարների տասնյակը)

	Խ	Հ
1. «Շախտյոր» Դոնեցկ	8	8
2. «Ուրարտու»	10	8
3. «Սոդիեկ» Իրկուտսկ	10	8
4. «Շախտյոր» Ներյունգրի	8	7
5. «Կասեյլեյիկ» Տագանրոգ	8	7
6. «Էնկավդո» Կրասնոյարսկ	6	5
7. ՍԿԱ-2 Ալմա-Աթա	4	3
8. «Դինամո» Բիշկեկ	8	3
9. «Սվետլանա» Ս. Պետերբուրգ	12	3
10. ՑՍԿ Սամարղանդ	6	2

Աշխաբադի ՑՍԿԱ-ին փոխարինել է Սամարղանդի ՑՍԿ-ը

Բաժինը վարում է Սուրեն ԲԱՂԴԱՍԱՐՅԱՆԸ

digitised by A.R.A.R.@

«Ռուսաստանյան դեսանտը» Արեւմուտքում

Ինչպես հաղորդեցին «Դիվանագիտական համայնապատկեր»-ին Ռուսաստանի արտգործնախարարությունում, Ռուսաստանի արտաքին գործերի նախարար Անդրեյ Կոզիրեւը «մոտ ապագայում» կմեկնի ԱՄՆ: Ավելի վաղ նախատեսվում էր, որ նա կմեկնի Վաշինգտոն նոյեմբերի 2-ին ԱՄՆ-ի ղեկավարների հետ հանդիպելու եւ հոկտեմբերի 28-ին Բ. Ելցինի կողմից արված առաջարկությունների հիմնական դրույթներին նրանց ծանոթացնելու նպատակով:

«Մենք ցանկանում ենք պարզաբանել ամեն բան»,- ասաց «Դիվանագիտական համայնապատկեր»-ի թղթակցի հետ զրույցի ժամանակ Ռուսաստանի արտգործնախարարության պատասխանատու աշխատակիցը: Հենց այդ նկատառումով էլ նա բացատրեց այցի ժամկետի հետաձգումը, որը հիմա ճշգրտվում է դիվանագիտական ուղիներով:

Ռուսաստանի ղեկավարությունը հույսով է, որ Ա. Կոզիրեւը Վաշինգտոնում «ամենաբարձր մակարդակով» հանդիպումներ կունենա: Նախատեսվում է, որ նրան կընդունի ԱՄՆ-ի նախագահ Ջ. Բուշը: Ա. Կոզիրեւը նրան կհանձնի Բ. Ելցինի անձնական ուղերձը:

Ռուսաստանի նախագահի նմանատիպ ուղերձներ կհանձնվեն եւ Արեւմուտքի արդյունաբերական զարգացած այլ երկրների ղեկավարներին:

Այդ նպատակով Հռոմ, Փարիզ, Լոնդոն եւ այլ մայրաքաղաքներ կմեկնեն Ռուսաստանի ղեկավարության հատուկ ներկայացուցիչները: Ռուսաստանի արտգործնախարարության աշխատակցի խոսքերով, այժմ ճշտվում է, թե ով, ուր եւ երբ կմեկնի: *«Բ. Ելցինի ուղերձներում հաշվի կառնվեն յուրաքանչյուր երկրի առանձնահատկությունները»*, նշեց դիվանագետը:

Նա հասկացրեց, որ Բ. Ելցինի ուղերձներում հիմնականում կլինի նրա կողմից առաջարկված բարեփոխումների պարզաբանումը: Դրանք կընդգրկեն նաեւ հանրապետությունում ստեղծված իրավիճակի օբյեկտիվ վերլուծությունը:

Ռուսաստանի արտգործնախարարության աշխատակցի խոսքերով, Բ. Ելցինի անձնական ուղերձներում ոչ մի խնդրանք չկա ռուսաստանյան շուկան ապրանքներով ապահովելու վերաբերյալ: «Ռուսաստանյան դեսանտը» հետապնդում է այլ նպատակներ:

Փոքր-ինչ այլ կարծիք ունեն Ռուսաստանի ժողովրդական պատգամավորները, որոնց հետ զրուցել էր «Դ-Հ»-ի թղթակիցը: Դրանք գտնում են, որ Բ. Ելցինի կողմից առաջարկված բարեփոխումները հազիվ թե իրագործվեն առանց Արեւմուտքի «ապրանքային ներխուժման»: Գների ազատականացումը առանց ապրանքառատության անմիտ է, հայտարարում են նրանք: *«Դժվար է հույս դնել այն բանի վրա, որ մոտ ժամանակներս մենք սեփական ուժերով կարող ենք լցնել խանութների վաճառասեղանները»*, մասնավորապես ասաց Ռուսաստանի ժողովրդական պատգամավոր Վալերի Վորոնցովը: Նրա կարծիքով, Արեւմուտքի *«ապրանքային ներխուժումը»* կոտրեցնի մենաշնորհների ամենազորությունը եւ Ռուսաստանին թույլ կտա անցնել իսկական շուկայի: ■

Վրաց բանակի առաջին ստորաբաժանումները

Վրաց բանակի առաջին ստորաբաժանումները, ընդ որում եւ ուսումնական, կկազմավորվեն հավանաբար արդեն 1992 թ.: Այդ մասին հայտարարեց Թբիլիսիի պարետի պաշտոնից 2 օր առաջ հեռացված գնդապետ Ջեմալ Կուտատելաձեն *«Լենինսկոյե զնամյա»* թերթին տված հարցազրույցում: Տեղացի դիտորդների կարծիքով, գնդապետի պաշտոնից հեռացման պատճառը դարձավ այդ հարցազրույցը:

Նախկին պարետի խոսքերով, վրաց բանակի փուլային կազմավորումը կկախվի պաշտպանության նախարարության եւ շտաբի հաստիքները սահմանելուց հետո: Հաշվի առնելով հանրապետության տնտեսական հնարավորությունները, բանակի թվակազմը փոքր կլինի: Ուսումնական ստորաբաժանումները կպատրաստեն կրտսեր հրամանատարներ, հավանաբար նաեւ դասակների հրամանատարներ: Առաջագայում նախատեսվում է բացել ռազմական ուսումնարան՝ հրետանային, մոտոհրաձգային եւ տանկային երեք բաժիններով:

Որոշ հույսեր են դրվում, Կուտատելաձեի խոսքերով, Վրաստանում ծնված 2700 սպաների վրա, որոնք այժմ ծառայում են խորհրդային բանակում:

Ջ. Կուտատելաձեն հայտարարեց նաեւ, որ Վրաստանն իր զինյալ ուժերի կառուցման գործում իրավունք ունի օգտագործել այն, ինչ ունի խորհրդային բանակը հանրապետությունում, բացառությամբ միջուկային զենքը: ■

Գամսախուրդիան նորից է մեղադրում

Վրաստանի նախագահ Զվիադ Գամսախուրդիան նորից մեղադրեց միութենական մարմիններին **«Վրաստանի այժմյան ղեկավարությանը վարկաբեկելու»** փորձերի մեջ:

Ելույթ ունենալով Թբիլիսիում նոյեմբերի 5-ին տեղի ունեցած վրաց մտավորականության հետ հանդիպման ժամանակ, Զ. Գամսախուրդիան հայտարարեց, որ **«գործածության մեջ է մտցվել այն առասպելը, իբր թե Վրաստանի մտավորականներին հետապնդում եւ ճնշում են»**, եւ դա անվանեց բացորոշ սուտ:

«ԻՖ»-ի թղթակիցը հաղորդում է, որ հանդիպմանը հրավիրվել էին վրաց մտավորականության միայն այն ներկայացուցիչները, որոնք հրապարակորեն հայտարարել էին նախագահի նկատմամբ իրենց լոյալության մասին: ■

Ինգուշները պահանջում են Վլադիկավկազի մի մասը

Չեչենո-Ինգուշեթիայի Նազրան քաղաքում, ուր բնակվում են ինգուշներ, շարունակվում են բազմամարդ հավաքները: Ինգուշները պահանջում են իրենց վերադարձնել Հյուսիսային Օսեթիայի Պրիգորոդնի շրջանը եւ Վլադիկավկազ քաղաքի աջափնյա մասը (այդ տարածքները մինչեւ 1944 թ. փետրվար ամիսը մտնում էին Չեչենո-Ինգուշական ինքնավար հանրապետության կազմի մեջ):

Հանրահավաքում կոչեր են հնչում շրջափակել Նազրանի մոտով անցնող Բաքու-Ռոստով երկաթուղային եւ ավտոմոբիլային մայրուղիները: ■

Ռումինա-մոլդովական միացյալ բանակ

Մոլդովայի եւ Ռումինիայի միջեւ պայմանավորվածություն ձեռք բերվեց ռումինա-մոլդովական միացյալ բանակի ստեղծման եւ մաքսային քաղաքականության ասպարեզում երկու հանրապետությունների կառավարությունների համաձայնեցված գործողությունների վերաբերյալ: Այդ մասին Ռումինիայում լրագրողներին տված հարցազրույցում հաղորդեց Մոլդովայի վարչապետ Վալերի Մուրավսկին: ■

Պայմանագրի ստորագրման հարցը փակված չէ

Ադրբեջանական թերթերում հրապարակվել է հանրապետության ղեկավարությանն ուղղված դիմումների տեսությունը, որոնց մեջ մտահոգություն է արտահայտվում տնտեսական հանրության մասին միջհանրապետական պայմանագրի վերաբերյալ Ադրբեջանի կողմից ընդունած դիրքորոշման առթիվ: Հանրապետության նախագահի եւ Գերագույն խորհրդի հասցեով ուղարկված դիմումները ստացվում են արդյունաբերական ձեռնարկություններից, կազմակերպություններից ու հիմնարկներից: Աշխատանքային կոլեկտիվները մտահոգված են նրանով, որ Ադրբեջանի կողմից պայմանագիրը չստորագրելու դեպքում տնտեսական կապերի խզումը վտանգի տակ կդնի ձեռնարկությունների գոյության հարցը:

Նշվում է, որ նախագահի եւ խորհրդարանի փոստը լի է այդպիսի ուղերձներով: Ակնհայտ է, որ տնտեսական պայմանագիրը ստորագրելու մասին հարցը դեռ չի կարելի համարել փակված, չնայած, որ խորհրդարանը ավելի շուտ որոշում էր ընդունել չստորագրել այդ պայմանագիրը: ■

Մուջահեդները կժամանեն վաղը

Նոյեմբերի 10-ին Մոսկվա կժամանի մուջահեդների պատվիրակությունը Աֆղանստանի իսլամական միության ղեկավար Բուրհանուդին Ռաբբանիի գլխավորությամբ: Չնայած որ պաշտոնական հաստատում չկա, ԽՍՀՄ արտգործնախարարությունն ունի անուղղակի տվյալներ, որ աֆղանական զինված ընդդիմության ներկայացուցիչների այցը կսկսվի հենց վաղը:

ԽՍՀՄ արտգործնախարարության տարածված տեղեկության համաձայն, ուշացումը (ավելի վաղ նախատեսված էր, որ այցը տեղի կունենա նոյեմբերի 3-ին) պայմանավորված էր աֆղանական ընդդիմության շրջանակների տարաձայնություններով: Ըստ երեւույթին, Բ. Ռաբբանին, Աֆղանստանի իսլամական կուսակցության ղեկավար Գուլբեդդին Խեկմատյարը եւ Իրանում տեղակայված աֆղանական ընդդիմության մի մասը չկարողացան փոխըմբռնման հասնել Մոսկվայի բանակցությունների վերաբերյալ: Այդ փաստը հաստատվում է նրանով, որ ժամանող մուջահեդների ցուցակի մեջ չկա Գ. Խեկմատյարի խմբավորման ներկայացուցիչը: ■

Լուրեր՝ interfax-ի եւ մեր սեփ. թղթակիցների

Բեյրութը քննադատում է Իսրայելին

Ինչպես հայտնի է, երկուշաբթի օրը, Մադրիդի ժողովի ավարտից ընդամենը մի քանի ժամ անց, իսրայելցիները նոր բնակավայր էին հաստատել գրավված Գոլանի բարձրավանդակում: Այդ իրողությունը քննադատաբար ընդունվեց Մ. Նահանգների պետքարտուղարի կողմից, որը հայտարարեց. *«Մեզ համար խիստ դժվար է հասկանալ, թե նոր բնակավայրի հիմնումը ինչպես է օգնելու բանակցությունների ընթացքին»*: Նա պահանջեց իսրայելցիներից եւ արաբներից առաջիկա երկու շաբաթների ընթացքում որոշել բանակցությունների նոր վայրն ու ժամկետը:

Մյուս կողմից, իսրայելյան բանակայինները երկուշաբթի օրը Արեւմտյան ափի գյուղերից մեկում սպանեցին պաղեստինցի ցուցարարների, իսկ բանակը գրավյալ հողերում օրենքից դուրս հռչակեց բոլոր տեսակի ցույցերը, ներառյալ ի նպաստ խաղաղության երթերը: ■

«Բ. Պանկինը հաշվի չի առնում երկրի շահերը»

«Ռազմական հետախուզությունը գործում է երկրի ազգային անվտանգության շահերից ելնելով: Եվ նրանք, ովքեր պայքարում են այդ գործունեության սահմանափակման համար, պետք է իրենց հաշիվ տան, թե ինչպիսի հետեւանքների կբերի դա»: Այդ մասին «Դիվանագիտական համայնապատկեր»-ի թղթակցի հետ զրույցի ժամանակ հայտարարեց գլխավոր հետախուզական վարչության աշխատակիցը, որը ներկայացավ որպես առաջին կարգի կապիտան: Նա *«էժանագին ժողովրդականություն»* անվանեց ԽՍՀՄ արտաքին գործերի նախարար Բորիս Պանկինի հայտարարությունը խորհրդային դեսպանատներում ռազմական հետախույզների անձնակազմի կրճատման անհրաժեշտության մասին:

Նրա խոսքերով, զարմանալի է, որ նախարարը այդ առաջարկությամբ հանդես եկավ այն պահին, երբ *«հարցականի տակ էր նրա եւ ԽՍՀՄ արտգործնախարարության ճակատագիրը»*: *«Բորիս Պանկինը հավանաբար մոռացել էր, որ զինվորական կցորդի ապարատի ներկայությունը սովորական միջազգային պրակտիկա է*,- նշեց սպան: -*Դա այն ծախքը չէ, որին կարող են արձագանքել մեր հայրենակիցները»*:

Առաջին կարգի կապիտանը ելնում է այն բանից, որ խորհրդային ռազմական հետախուզության խնդիրները կարող են չափազանց դժվարանալ, եթե իրագործվեն ԱՄՆ-ի առաջարկությունները նավերից տակտիկական միջուկային զենքը հանելու վերաբերյալ:

«ԱՄՆ-ն կհայտնվի շատ ավելի նպաստավոր դիրքում, քանի որ հսկողության տակ կառնի այն պահեստները, ուր կտեղակայվի նավերից հանված խորհրդային տակտիկական զենքը: Իր բազաներից նա կարող է ամեն պահի հարվածներ հասցնել այդ պահեստների վրա, օգտագործելով սովորական միջոցներ, որոնց արդյունավետությունը ցուցադրվեց Իրաքի հետ պատերազմում», գտնում է նա:

«Ինչ վերաբերում է ԽՍՀՄ-ին, ապա առանց նավերում տեղակայված տակտիկական միջուկային զենքի, նա կարող է հույս դնել միայն իր ստրատեգիական զինանոցի վրա ԱՄՆ-ի տարածքում գտնվող նշանակետին հարվածելու համար», վերջում ասաց գլխավոր հետախուզական վարչության աշխատակիցը: ■

Վիլնյուսը պահանջներ է ներկայացնում

Վիլնյուսը դիմեց Մոսկվային թախանձալից խնդրանքով՝ անհապաղ լուծել Լիտվայի Հանրապետությանը նրա օրինական սեփականությունը վերադարձնելու հարցը: Դա է ԽՍՀՄ արտգործնախարարությանն ուղարկված Լիտվայի արտգործնախարարության հայտագրի իմաստը: Դրանում նշված է, որ Վիլնյուսի անկախության դիվանագիտական ճանաչումից հետո *«շատ դանդաղ են լուծվում այն հարցերը, կապված արտերկրներում գտնվող գույքի հետ, որը մինչեւ խորհրդային զավթումը պատկանում էր Լիտվային»*: Մասնավորապես, մինչեւ այժմ Խորհրդային Միությունը չի վերադարձրել Լիտվային Փարիզում գտնվող նրա դեսպանատան նախկին շենքը: ■

Մոսկվա–Հավանա. նոր բանակցություններ

Ինչպես հայտնի դարձավ *«Դիվանագիտական համայնապատկեր»*-ին, բանակցությունները ԽՍՀՄ-ի եւ Կուբայի միջեւ այդ երկրի տարածքից խորհրդային ուսումնական բրիգադի հանման վերաբերյալ կարող է սկսվել արդեն հաջորդ շաբաթվա վերջում:

Ոչ ԽՍՀՄ պաշտպանության նախարարությունում, ոչ էլ արտգործնախարարությունում չցանկացան հաստատել կամ հերքել այդ լուրը: «Դիվանագիտական համայնապատկեր»-ի թղթակցին հասկացրին, որ կուբայական կողմը բանակցություններին վերաբերվում է որպես իր համար *«չափազանց փակ խնդրի եւ այդ իսկ պատճառով շատ կտրուկ է արձագանքում այդ թեմային վերաբերող բոլոր հաղորդագրություններին»*:

Ինչպես պարզ է դառնում ոչ պաշտոնական կարգով ստացված տեղեկությունից, բանակցությունները կանցկացվեն Հավանայում, ուր մոտ օրերս կմեկնի խորհրդային պատվիրակությունը, որը կընդգրկի ԽՍՀՄ պաշտպանության եւ արտգործնախարարության ներկայացուցիչներին:

Տպավորություն է ստեղծվում, որ բանակցությունները կկրեն երկկողմանի բնույթ եւ կվերաբերվեն միայն Կուբայում խորհրդային ռազմական ուժերի ներկայությանը: Ինչ վերաբերում է *«գուանտանամո»* ամերիկյան ռազմական բազայի խնդրին, ապա այն դժվար թե քննարկվի Վաշինգտոնի հակասական փոխազդեցության պատճառով: ■

Հարգելի ընթերցող, եթե համամիտ եք դիմումի բովանդակությանը, ապա լրացրեք այն եւ ուղարկեք ՀՀ Գերագույն խորհուրդ

Մեծարգո նախագահ Լեւոն Տեր-Պետրոսյան

Վստահ ենք, որ Ձեր նախագահական առաջին հրամանագրերից մեկը կլինի ներման հրամանագիրը այն անձանց նկատմամբ, որոնք մասնակցել են ինքնապաշտպանական մարտերին եւ ինչ-ինչ պատճառներով կալանվել:

Ստորագրությամբ հայտնում եմ աջակցությունս՝

անուն, ազգանուն . . . .

հասցե . . . .

Azg semi-weekly, 47 Hanrapetoutian st., Yerevan, Armenia, 375010
phone: 58-1841, fax: (8-852)56-2941, telex: 243267 SULA SU
Խմբագիր՝ Հ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Editor H. AVEDIKIAN
Դասիչ՝ 69149
«Պարբերական» հրատ. տպարան
Macintosh համակարգչային շարուածքը Ռ.Ա.Կ. մամուլի եւ տեղեկատուութեան կենտրոնի:

digitised by A.R.A.R.@